

Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ e-õppe kogemused 2020. aasta kevadel

Tervise Arengu Instituut
National Institute for Health Development

Tervise Arengu Instituut

Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ e-õppe kogemused 2020. aasta kevadel

Aire Trummal

Tallinn 2020

Tervise Arengu Instituudi missioon on luua ja jagada teadmisi, et tõenduspõhiselt mõjutada tervist toetavaid hoiakuid, käitumist, poliitikat ja keskkonda eesmärgiga suurendada inimeste heaolu Eestis.

Väljaande andmete kasutamisel viidata allikale.

Soovitav viide käesolevale väljaandele: **Trummal A. Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ e-õppe kogemused 2020. aasta kevadel.** Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2020.

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Andmete kogumise metoodika.....	5
2. E-õppe korraldus ja toimimine.....	7
2.1 E-õppe korraldamine.....	7
2.2 Koolituse teemad ja meetodid.....	14
2.3 Koondhinnang ja valmisolek e-õppeks edaspidi.....	22
3. Koolituse tulemuslikkus.....	26
3.1 Koolituse läbimine.....	26
3.2 Tajatud vanemlik kompetentsus.....	27
3.3 Lapse tugevused ja raskused.....	28
3.4 Muutused lapse käitumises eriolukorra ajal.....	30
Kokkuvõte.....	31
Заключение	35
Summary.....	40

Sissejuhatus

Vanemlusprogramm „**Imelised aastad**“ („Incredible Years“) on osa rahvusvahelisest programmide süsteemist, mis on välja töötatud eri vanuses laste vanematele, õpetajatele ja lastele endile, võttes arvesse laste arenguetappe ja nende arengu toetamiseks vajalikke oskusi. Süsteemi väljatöötaja ja arendaja on kliiniline psühholoog Dr Carolyn Webster Stratton ning seda levitab Ameerika organisatsioon The Incredible Years (<http://incredibleyears.com>).

„**Imeliste aastate**“ programmide sarjast on Eestis kasutusele võetud 2–8-aastaste laste vanematele mõeldud põhiprogramm (*Preschool Basic*) ning 3–12-aastaste laste vanematele mõeldud jätkuprogramm (*Advanced*). 2020. aasta sügiseks on seda programmi Eestis kasutatud kuus aastat (alates oktoobrist 2014) ning koolituse on läbinud 2753 lapsevanemat. Tegevust koordineerib Tervise Arengu Instituut (TAI) ja koolituste korraldamine toimub tihedas koostöös kohalike omavalitsustega (KOV). Koolitusi on teinud 65 KOV-i 79-st. Kaasatud on ka kolm laste vaimse tervise keskust (LVTK).

Vanemlusprogrammi lühiajaline eesmärk on suurendada vanemate oskusi, parandada suhteid lapse ja vanema vahel, arendada lapse eneseregulatsiooni ja sotsiaalseid oskusi, suurendada koolivalmidust ning ennetada või vähendada käitumisprobleeme. Pikaajaline eesmärk on vähendada laste ja noorte käitumisprobleemidest tulenevat akadeemilist edasijõudmatust, vägivaldsust, õigusrikkumisi ja sõltuvusainete tarvitamist.

Programmi „**Imelised aastad**“ koolitused toimuvad aastas kahel korral: kevadel ja sügisel. 2020. aasta jaanuaris-veebruaris käivitus üle Eesti 56 põhiprogrammi kevadist koolitusgruppi, sh 50 kohalike omavalitsuste korraldamisel ning 6 laste vaimse tervise keskustes. Osales 37 omavalitsust. Märtsi keskpaigast mai keskpaigani kehtis Eesti Vabariigis seoses COVID-19 levikuga eriolukord ning koolitusgruppidel ei olnud võimalik koguneda. 56 grupist

- ✓ 41 läks üle e-õppele (valdavalt 2–3-nädalase pausi järel),
- ✓ 2 olid alguses pausil ja jätkasid e-õppega mai alguses või keskel,
- ✓ 4 olid eriolukorra ajal pausil ning jätkasid kontaktõppega pärast eriolukorra lõppemist,
- ✓ 9 katkestasid koolituse ja planeerisid jätkata sügisel.

Kevadel toimus ka kaks jätkuprogrammi koolitust Tallinnas. Üks grupp lõpetas enne eriolukorra algust ning teine korraldas oma tegevuse osaliselt e-õppes.

Raport annab ülevaate „**Imeliste aastate**“ **põhiprogrammi** e-õppe kogemustest viiruse leviku tõttu kehtestatud eriolukorra tingimustes 2020. aasta kevadel. TAI kogus informatsiooni nii grupijuhtidelt, lapsevanematelt kui ka koolitusi korraldanud KOV-ide ja LVTK-de esindajatelt. Analüüs kajastab 43 koolitusgruppi 28 KOV-is ja 3 LVTK-s.

1 Andmete kogumise meetoodika

Tagasiside kogumine

„Imelised aastad“ põhiprogrammi e-õppe kogemustest ülevaate saamiseks koguti andmeid tabelis toodud osapooltelt. Kõigi andmete kogumist ja analüüsi teostas TAI.

Andmete kogumise viis	Vastajate arv	Vastamismäär
Grupijuhtide tagasisideankeet	47	81%
Grupijuhtide kvalitatiivsed intervjuud	17	-
KOV-ide esindajate tagasisideankeet	22	79%
LVTK-de esindajate tagasisideankeet	3	100%
Koolitusel osalenud lapsevanemate tagasisideankeet	445	96%

2020. aasta kevadel e-õppes osalenud koolitusgrupid lõpetasid eri ajal – mai keskpaigast juuni keskpaigani. Kõigile grupijuhtidele ning KOV-ide ja LVTK-de esindajatele saadeti koolituse lõpus elektroonne tagasisideankeet. Grupijuhtide ankeete oli kahte tüüpi. Pikk ankeet (koos lahtiste vastustega küsimustega) saadeti grupijuhtidele, kes ei osalenud intervjuudes, ning lühem ankeet (üksnes valikvastustega küsimustega) oli grupijuhtidele, kellel paluti osaleda ka intervjuus. Ankeetide teemad olid järgmised.

- ✓ KOV-ide esindajad: kokkulepete saavutamine e-õppeks, toetuse vajadus, töökoormuse muutus, raskused ja positiivsed kogemused e-õppega, tagasiside lapsevanematelt, koondhinnang e-õppele, valmisolek edaspidi e-lahendusi kasutada.
- ✓ LVTK-de esindajad: kokkulepete saavutamine e-õppeks, toetuse vajadus, raskused ja positiivsed kogemused e-õppega, koondhinnang e-õppele, valmisolek edaspidi e-lahendusi kasutada.
- ✓ Grupijuhid: e-keskkonna kasutamine, e-sessioonide pikkus, töökoormuse muutus, toetuse saamine ja koostöö, koolitusteemade edastamine, koolitusmeetodite kasutamine, kodutööde tegemine ja aja leidmine lapsevanemate poolt, vanemate motiveeritus, lisateemad seoses eriolukorraga, uuesti kontaktõppega alustamine, koondhinnang e-õppele, valmisolek edaspidi e-lahendusi kasutada.

Grupijuhtide intervjuudes käidi läbi samad teemad, mis grupijuhtide ankeedis. Otsiti täpsemaid selgitusi, põhjendusi ja näiteid seoses e-õppe kogemusega. Mai keskpaigast juuni keskpaigani tehti kokku üheksa intervjuud 17 grupijuhiga (kestusega 40–90 minutit). Ühel intervjuul osales kaks koos koolitust teinud grupijuhti, v.a. üks intervjuu, kus osales üks grupijuht. Intervjuudesse valiti eri suurusega KOV-ides koolitust teinud ja erineva **staažiga** grupijuhid. Intervjueeriti nii eesti kui vene keeles koolitusi teinud grupijuhte ning ka ühte grupijuhtide paari, kes tegid koolitust LVTK-s. Poolstruktureeritud intervjuud viis läbi TAI spetsialist Marilyn Koor.

Kogu koolituse lõpus vastavad lapsevanemad alati tagasisideankeedile, mis sisaldab küsimusi koolitusteemade ja -meetodite keerukuse ja kasulikkuse kohta ning hinnanguid koolituse tulemuslikkusele ja grupijuhtide tööle. E-õpet praktiseerinud gruppide puhul (43 gruppi) oli tagasisideankeet tavapärasest pikem. Lisaküsimuste teemad olid järgmised: töö, suhete ja perega seotud muudatused eriolukorras, takistavad ja soodustavaid tegureid e-õppes osalemisel, koondhinnang e-õppe sobivusele.

Eel- ja järelküsitlus

Enne ja pärast „Imeliste aastate“ koolitust küsitletakse alati lapsevanemaid kahe rahvusvahelise küsimustiku abil:

- ✓ Tajutud vanemliku kompetentsuse küsimustik PSOC (Parenting Sense Of Competence), mille on välja töötanud Kanada teadlased.¹ Küsimustiku abil hindab lapsevanem rahulolu ja tõhusust vanemliku rolli täitmisel. Küsimustik sisaldab 16 väidet, millele lapsevanem vastab 6-pallisel nõustumise skaalal. Eraldi küsimustik on naistele ja meestele, mis erinevad selle poolest, et viie väite puhul on sõnastuses kasutatud vastavalt sõna „ema“ või „isa“. Sisu poolest on väited samad. Vastuste põhjal arvutatakse kolm skoori.
- ✓ Tugevuste ja raskuste küsimustik SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire), mille on välja töötanud Suurbritannia psühhiaater Robert N. Goodman². Küsimustik koosneb 25-st lapse käitumise kohta käivast väitest. Vanem vastab väidetele kolmesel skaalal – kas see väide on tema lapse kohta vale, osaliselt õige või kindlasti õige. Vastuste põhjal arvutatakse kuus skoori.

Tavapäraselt täidavad lapsevanemad küsimustikud iseseisvalt paberil enne koolituse algust (kas esimese koolitusseisiooni alguses või eelintervjuude käigus) ning viimase grupikohtumise lõpus. Eel- ja järelküsitluse vahele jääb umbes neli kuud. 2020. aasta kevade eriolukorras lõpetas osa grupe e-õppes ja rohkem enam ei kohtunud. Sellisel juhul täitsid lapsevanemad ka järelküsitluse küsimustikud elektroonselt, kus vastati üksnes PSOC küsimustikule (pluss tagasisideankeet). Kuna SDQ elektroonne täitmine on tasuta ja sellega kaasneb litsentsi taotlemine, siis seda ootamatult saanud ja loodetult ühekordses olukorras ei tehtud. (Küll aga lisatakse SDQ elektroonsesse küsitlusesse alates sügisest.) Lapsevanemad, kelle grupp pärast e-õpet vähemalt ühe korra kohtus, vastasid paberil ning täitsid nii PSOC kui ka SDQ küsimustiku. 20 koolitusgruppi täitsid mõlemad küsimustikud ning 23 koolitusgruppi vaid PSOC küsimustiku.

Analüüsi tarvis on arvestatud vastajate andmetega, kelle kohta on olemas nii eel- kui ka järelküsitluse ankeet (et võrrelda ühtesid ja samu inimesi). SDQ küsimustik on mõlemal korral korrektselt täidetud 185 lapse kohta (41% kõigist lõpetanutest). PSOC küsimustik on mõlemal küsitluskorral olemas 415 põhiprogrammi läbinud lapsevanema kohta (91% kõigist lõpetanutest).

Andmete analüüs

Paberankeetide andmed sisestati MS Exceli formaadis, neile liideti elektroonselt täidetud ankeetide andmed ning kogu andmebaas kontrolliti ja kirjeldati.

PSOC küsimustiku puhul pöörati rahulolu puudutavate väidete vastuste skaala ümber, kuna rahulolu skaala väited on negatiivse sõnastusega ja enesetõhususe skaala väited positiivse sõnastusega (aga vastuste suurem väärtus peab väljendama suuremat vanemlikku kompetentsust). Ka SDQ küsimustikus ei ole kõik väited oma sisult ühesuunalised (enamik on negatiivse ja osa positiivse sõnastusega), mistõttu pöörati mitme väite vastuse väärtus ümber vastavalt küsimustiku kasutamise juhisele. SDQ ja PSOC küsimustike puhul arvutati välja skoorid.

Tagasisideankeetide ning PSOC ja SDQ küsimustike andmeid on analüüsitud statistilise andmetötluse paketi Stata 13.1 abil. Tulemuste kirjeldamisel on kasutatud keskmisi näitajaid ning sagedusjaotusi. Erinevuste hindamiseks küsitluskordade vahel on kasutatud Wilcoxon testi ja hii-ruut-testi. Erinevused loeti oluliseks, kui olulisuse nivoo $p \leq 0,05$.

¹ Johnston, C., Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18, 167–175.

² Goodman, R. (2001). Psychometric properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 40, 1337–1345.

Grupijuhtide kvalitatiivsete intervjuude lindistustelt kirjutati maha teksti kirjeldused ja ilmekamad tsitaadid. Ühe teema alla koondunud andmetest tegi uurija üldised järeldused selle kohta, milles seisnevad intervjuudes kirjeldatud kogemused, probleemid, õnnestumised, hinnangud jmt.

Kvantitatiivseid tulemusi on raportis selgitatud grupijuhtide intervjuudest ning tagasisideankeetide kommentaaridest saadud põhjenduste abil. Kirjeldavat teksti on illustreeritud tsitaatidega nii grupijuhtide intervjuudest kui ka ankeetidesse kirjutatud lahtistest vastustest (grupijuhid, KOV-ide esindajad ja lapsevanemad). Tsitaatide alguses toodud vastaja tähises tähendab I intervjuud ja A ankeedi lahtist vastust. **Järgneb vastaja järjekorranumber. Märge /.../ tsitaadi sees** tähendab, et osa intervjuu teksti on vahelt ära jäetud.

2 E-õppe korraldus ja toimimine

„Imeliste aastate“ põhiprogrammi koolitustsükkel kestab **16 nädalat** (u neli kuud). Koolituse raames kohtub grupp, milles on kuni 14 lapsevanemat, üks kord nädalas. Iga grupiga tegeleb korraka kaks koolitatud grupijuhti. Kohtumise ajaks pakutakse lapsehoiuteenust ja osalejaid toitlustatakse.

Käsitletakse teemasid, nagu mängimine, tunnustamine ja positiivne tähelepanu, premeerimine ja eesmärkide seadmine, reeglid ja piiride kehtestamine, neutraalseks jäämise ja aja mahavõtmise tehnikad, loogilised tagajärjed, probleemide lahendamine. Vanemlikke oskusi omandatakse situatsioonide arutelu, rollimängude, näitlike videote analüüsi, materjalide lugemise ning meetodite praktiseerimisega kodus.

2.1 E-õppe korraldamine

Otsus e-õppega jätkata

Eestis kehtestati koroonaviiruse levikuga seotud eriolukord alates 2020. aasta märtsi keskpaigast. Alguses oli TAI ja korraldavate organisatsioonide tasandil mõningane teadmatus ning otsused, kas ja kuidas on võimalik edasi minna, viibisid. Oodati üleriiklikke ametlikke seisukohti ja suuniseid. Viivitus tekitas rahulolematust nendes grupijuhtides, kes olid juba valmis e-õpet proovima. Kokku kulus uues situatsioonis kaks-kolm nädalat, et nii TAI, KOV-ide ja LVTK-de kui ka grupijuhtide vahel läbi rääkida ning otsustada, kuidas edasi minna ning millised on juhised tegutsemiseks.

Iga grupi puhul tehti jätkamisega seotud otsused korraldava organisatsiooni ja grupijuhtide koostöös. E-õppe kohta andis koordineeriva organisatsiooni seisukohast tagasisidet 22 KOV-i esindajat ning 3 LVTK esindajat. Neil paluti 7-pallisel skaalal hinnata, kui keeruline või lihtne oli jõuda kokkuleppele, et minna üle e-õppele. Selgus, et nii grupijuhtide kui ka lapsevanematega oli kokkuleppe saavutamine kerge. KOV-ide ja LVTK-de esindajate keskmised hinnangud on vastavalt 6,6 ja 6,2.

Lahtistes kommentaarides selgitati, et otsustamist soodustas eelkõige grupijuhtide aktiivsus ja valmisolek e-õppega alustada. Grupijuhid leppisid kokku ka lapsevanematega. Lapsevanemate huvitatust tingis grupijuhtide sõnul asjaolu, et grupid olid juba mõnda aega koos käinud ja omavahel oli tekkinud hea kontakt. Samuti ei soovitud koolitust pooleli jätta ning vanemad vajasisid ka eriolukorras vanemlusprogrammi toetust.

KOV-i esindaja (A20): „Lapsevanemad olid väga motiveeritud e-sessioonidega jätkamise osas ja see tegi kokkuleppe saavutamise pigem kergeks. Oli küll loobujaid, kuid see on täiesti mõistetav. Grupijuhtide osas oli takistuseks ilmselt varasema e-sessiooni kogemuse puudumine ja lootus, et eriolukord lõppeb kiiresti, mida tegelikkuses ei juhtunud.“

KOV-i esindaja (A05): „Grupijuhid olid valmis edasi tegutsema ja proovima saadaolevaid lahendusi, et jätkata koolitusega ja olukorrast välja tulla. Grupijuhtide entusiasm nakatas ja pani meid ka asjasse uskuma.“

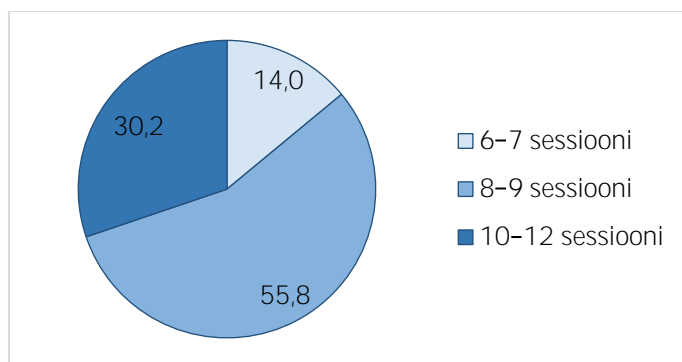
Grupijuht (142): „Vanemate suhtumine oli see, et jätkame pigem Zoomis, kui teeme pika pausi või ei tea millal see üldse tulevikus jätkub.“

Grupijuht (172): „Enne koolitust pakkusime vanematele proovisessiooni, kus näitasime ette töö viisid, nõustasime kuidas Zoomi kasutada. Andsime neile paar päeva mõtlemiseks ja siis nad tegid lõpliku otsuse.“

Grupijuht (181): „Tugev grupp oli loodud. Nad uskusid, et see on süsteem, mis aitab neid. Sellepärast nad ei jätnud pooleli. Nad nägid juba esimesi muutusi.“

E-õppe maht ja e-kanalid

„Imeliste aastate“ koolituse põhiprogramm koosneb 16 iganädalasest sessioonist. Kuna grupid ei alustanud koolitusega ühel ajal, olid nad märtsi keskpaigaks jõudnud läbida eri arvu sessioone. E-õppes toimus 6 kuni 12 sessiooni. 43 grupist enamik osales e-kanalite kaudu umbes pooltel sessioonidel, ligi kolmandik enam kui pooltel ning alla viiendiku vähem kui pooltel sessioonidel (vt joonis 1).

Joonis 1. E-õppes toimunud sessioonide arv (% gruppidest, kes osalesid e-õppel)

Toimunud e-õppe kohta andis tagasisidet 47 grupijuhti. Nendest veidi üle poole ($n = 25$) juhtis 2020. aasta kevadel ühte, umbes kolmandik ($n = 15$) kahte ning alla viiendiku ($n = 7$) vähemalt kolme koolitusgruppi. 19 grupijuhti (40%) märkisid, et koolitus lõppes e-sessiooniga ning näost näkku osalejatega enam ei kohtunud. 26 grupijuhti (55%) said eriolukorra järel grupiga vähemalt üks kord kokku ning koolitus lõpetati kontaktkohtumisega. Kaks grupijuhti (4%) märkisid, et nende grupid lõpetasid eri viisidel.

E-õppe peamiseks keskkonnaks kujunes Zoom, kuna selle võimalused olid kõige sobivamad. (Seda keskkonda hakkas kasutama ka programmi arendaja USA-s.) 43 grupijuhti ehk 92% tegi koolitust Zoomis. Neli grupijuhti tegid koolitust **Skype'i vahendusel ning** osa kasutas Zoomiga paralleelselt ka mõnda teist kanalit, et vahetada koolitusega seotud infot (nt Facebook, GoogleDrive, e-post).

Üldjuhul kestis e-sessioon sama kaua kui kontaktõppe oma ehk umbes kaks tundi (märgib 55% grupijuhtidest). Kolmandik grupijuhtidest (32%) tegi koolitussessioone, mis kestsid üks kuni poolteist tundi ning umbes kümnendikul (11%) kulus üle kahe tunni. Pikemat aega tingisid pausid. Üks grupijuht märkis, et ühe kahetunnise sessiooni asemel tehti koolitust kaks korda nädalas tund aega, et väikeste lastega vanemad saaksid paremini osaleda.

Muutused töökorralduses ja -koormuses

Veidi üle poole grupijuhtidest (55%) leidis, et nende töökoormus seoses e-õppele ülemineku suurenemisega ja mõningast koormuse vähenemist täheldas kaks grupijuhti. Ülejäänute puhul (40%) jäi see eelnenud ajaga võrreldes samale tasemele. KOV-ide esindajatest märkis koormuse kasvu alla poole (9 vastajat 22-st), umbes neljandikul koormus vähenes (5 vastajat) ja kolmandikul (8 vastajat) jäi samaks. Korraldavate organisatsioonide jaoks olid muudatused seotud eelkõige pakutavate teenuste (lastehoid, toitlustus) ärajäämisega.

Intervjuude käigus selgitasid grupijuhid, et koormuse kasv oli seotud e-keskkonna tundma õppimise, uute lahenduste väljamõtlemise ja ajaga, mis kulus teise grupijuhiga arutamiseks. Seda eelkõige esimeste nädalate jooksul pärast e-õppele üleminekut. Hiljem muutus koolituse tegemine sujuvamaks ja kohanduti. Mõni grupijuht täheldas, et juurde tuli küll e-keskkonnaga tegelemine, aga samas jäi ära nt kohale sõitmine, ruumi ettevalmistamine ja koristamine enne või pärast koolitust, mistõttu koormus üldplaanis ei muutunud.

Osa grupijuhte nentis, et e-koolitus ei pruugi võtta rohkem aega, küll aga on see koolitaja jaoks energiakulukam ja kurnavam ning pikk ekraani taga istumine tekitab tüdimust. Nii nagu lapsevanematel, tuli ka grupijuhtidel arvestada sellega, et nende lapsed olid eriolukorra ajal kodus ja vajasisid tähelepanu. Samas leiti, et tavapärasest mugavustsoonist väljumine oli hea väljakutse, mis andis uusi pädevusi.

Grupijuht (122): „Muutus nii palju, et pidi juba hommikul läbi mõtlema, et õhtul on grupp. Pidi Zoomi konto meelde tuletama. Pidi selle ürituse tegema. /.../ Jäi ära muidugi sõidu aeg ja ma naeran, et pidulike riiete selga panek. /.../ No ja võib-olla seda suhtlemist ka vanematega rohkem. Et kas siis tehnilistel teemadel või ka üldse nende toimetuleku teemadel.“

Grupijuht (172): „Kui ma tulin sessioonidele, siis ma ei mõtelnud ette, keda ma valin rollimängu osalejaks. Aga enne online koolitust mõtlesin. Näiteks need pered, kes elavad koos. Pidi läbi mõtlema põhjalikumalt. Arutasime, mis videoid me vaatame ja kes mida teeb. Tehniliselt võib-olla. Et kes näitab videot ja mis me teeme, kui video ei lähe. Kui näiteks internet kaob.“

Grupijuht (152): „Iga kord tuli läbi mängida, et kas need asjad niimoodi töötavad. Et kas ma saan seal Zoomis sees neid asju kohe niimoodi ülesse panna.“

Grupijuht (192): „Mul oli väga mugav, et ei pea kuhugi sõitma, ei pea tagasi tulema, ei pea ruumi koristama. Mul oli hea meel, et ma ainult teen arvuti lahti ja panen kinni. /.../ Alguses oli raske emotsionaalselt ja koormuse pärast. Siis me pidime seda Zoomi uurima. Seda sahmimist oli kuidagi palju algul, aga kui juba kõik sai tehtud, oli edasi korras. /.../ Siis vanematega oli ikkagi rohkem seda, et kuidagi maha rahustada neid. Et nendel ei teki lisaprobleeme, et aitame ühendada ja kõik.“

Vanemlusprogrammi koordinaatorile ehk Tervise Arengu Instituudile tähendas uus olukord kõigi KOV-ide ja LVTK-de seniste lepingute muutmist, et võimaldada veebipõhist koolitust. Grupijuhtide jaoks tõlgiti eesti keelde „Imeliste aastate“ programmi arendaja suunised, kuidas e-õpet korraldada. Vanematele mõeldud jaotusmaterjalid ning koolitusega seotud ankeedid viidi elektroonsesse vormi. Koolitusel osalejatelt tuli koguda uuesti nõusolek, et teha sessioone veebikeskkonnas ning informeerida osalejaid sellega seotud andmekaitse teemadest. Grupijuhtide toetamiseks ja arendamiseks pakuti välja järgmised tegevused, mis jätkusid ka sügisel:

- ✓ Mai esimeses pooles toimusid grupijuhtidele Zoomi keskkonna kasutamise koolitused. Kuigi need leidsid aset hillinemisega, kui osa e-õppe gruppe varsti lõpetama hakkas, oli see grupijuhtide tagasiside põhjal abistav ja vajalik.

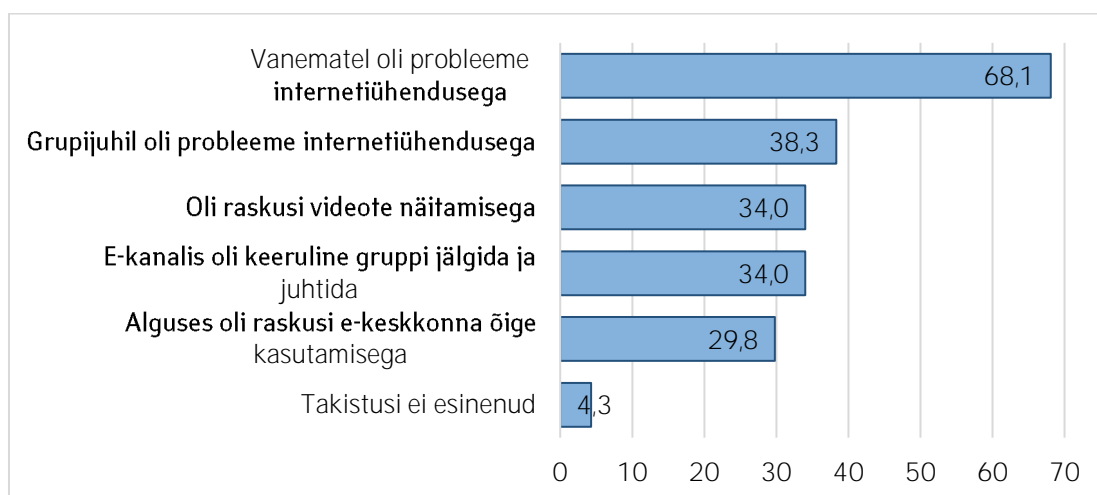
- ✓ Augusti teises pooles toimusid grupijuhtidele regionaalsed kovichoonid, mis keskendusid eriolukorra kogemustele ja õppetundidele vanemlusprogrammi elluviimisel. See oli ka ettevalmistus sūgisesel algavateks uuteks koolitusteks.
- ✓ Varasūgisel toimusid „Imeliste aastate“ programmi arendaja poolt grupijuhtide supervisioonid Zoomi keskkonnas. Regulaarseid supervisioone korraldatakse grupijuhtidele kaks korda aastas niikuinii, kuid seekordne keskendus e-õppele ning oli esmakordne veebipõhise supervisiooni kogemus. TAI pakkus sūgisel veel Zoomi keskkonna koolitust (kuna kõik grupijuhid ei saanud kevadel osaleda) ning e-õppes osalejate aktiivse kaasamise koolitust.

22-st ankeedile vastanud KOV-i esindajast märkis 18, et eriolukorra ja e-õppega seotud suhtlus TAI ja grupijuhtidega oli nende jaoks piisav, mingit lisatuge nad ei vajanud ja infost puudust ei tundnud. Neli omavalitsuse esindajat märkis lisavajadusena, et nad oleksid soovinud rohkem infot heade e-õppe lahenduste või Zoomi keskkonna kasutamise kohta. Seda tõid oma tagasisides välja ka kaks LVTK esindajat kolmest.

Grupijuhtidest 47% märkis, et eriolukorra ajal said nad TAI-lt ja KOV-idelt kogu vajaliku info ja toetuse, 51% sai seda osaliselt ning üks grupijuht täheldas, et ei saanud vajalikku tuge ja infot. Need, kes kõike enda jaoks vajalikku ei saanud, täpsustasid, et oleks vajanud kiiremini TAI juhiseid, kuidas muutunud olukorras toimida ja e-õppele üle minna, sest päris alguses tuli lahendusi ise välja mõelda ja initsiatiiv võtta. Samuti võis jääda segaseks, kes vastutab millisel tasandil otsuste vastuvõtmise eest. Veidi hilisemas etapis oli jooksvalt edastatavat infot ja e-kirju osade grupijuhtide jaoks juba ka liiga palju. Lisandus mõnevõrra bürokraatiat ning osalist rahulolematust tekitas asjaolu, et Zoomi keskkonna kasutamise tasu maksid grupijuhid ise.

Tehnilised takistused

Joonisel 2 on esitatud grupijuhtide vastused selle kohta, milliseid tehnilisi takistusi e-õppes esines. Ülekaalukalt kõige enam mainiti probleeme internetiühendusega (hakib, udune, ühendus katkeb vmt). Lisaks märkis umbes kolmandik grupijuhtidest raskusi videote näitamisel või grupi jälgimisel ja juhtimisel. Kaks grupijuhti märkisid, et tehnilisi takistusi ei esinenud.

Joonis 2. Tehnilised raskused e-õppe läbiviimisel. Grupijuhid (%)

Grupijuhtide intervjuudes tuuakse näiteid tehnilistest väljakutsetest või takistustest ja lisatakse juurde nt arvutiga seotud võimaluste teema.

Grupijuht (A45): „*Esimestel kordadel, kui alles alustasin Zoomi kasutamise, läks pisut rohkem aega erinevatele rakendustele üleminekul. Aga mida edasi, seda kiiremini sai ümber lülitada nii grupitööle kui ka video vaatamistele. Nüüd on see e- keskkond juba piisavalt selge, et tunda ennast kindlana.*“

Grupijuht (A22): „*Kuniks ei tundnud ennast Zoomiga mugavalt, ei julgenud teha suminat ega harjutamist. Videote arutelu oli kohmakas, kuna oli raske aru saada, kes ja kas üldse nüüd räägib. Osa osalesid pildita.*“

Grupijuht (I22): „*Üllatavalt hästi läks. Aga muidugi oli takistusi ka. Kõigepealt oli see vähemalt minu jaoks täiesti uus programm. Õnneks oli lihtne. Enamik asju sai hoobilt või jooksvalt selgeks. Kasu oli sellest täiendkoolitusest ka. Aga no mis tõrked olid, oli võib-olla kehva levi. Kas siis meil endal või sellel, kes kuulab. Üks või kaks korda anti tagasisidet, et videod hakivad või hanguvad.*“

Grupijuht (I12): „*Meil grupis olid kõik maa inimesed. Ja nende internetivõimsus on piiratud. Ja siis mitme pere puhul oli nii, et hakkis kogu aeg. /.../ Osalejate poole pealt oli vahel niimoodi, et mikrofon järsku ei tööta. Muidu töötas terve päev ja koolituse ajaks kaotas võimsuse. Või siis kaamera.*“

Lapsevanematest 48% märkis, et koolitusel osalejatel oli probleeme internetiühendusega. 12% mainis, et koolituse videotest oli raske aru saada. Lahtistes vastustes töid vanemad esile ka arvutiga seotud probleeme (ei ole arvutit, arvuti on vana ja aeglane, mikrofon ei tööta) või takistusi Zoomi keskkonnas osalemisel.

Lapsevanem (A63): „*Zoomi puhul oli vahel raske aru saada katkendlikust jutust. Oli see siis ebapiisavast arvutijõudlusest või tõrkuvast sidest. Alguses muidugi ei olnud ka Zoomi kasutamise iseärasused tuttavad.*“

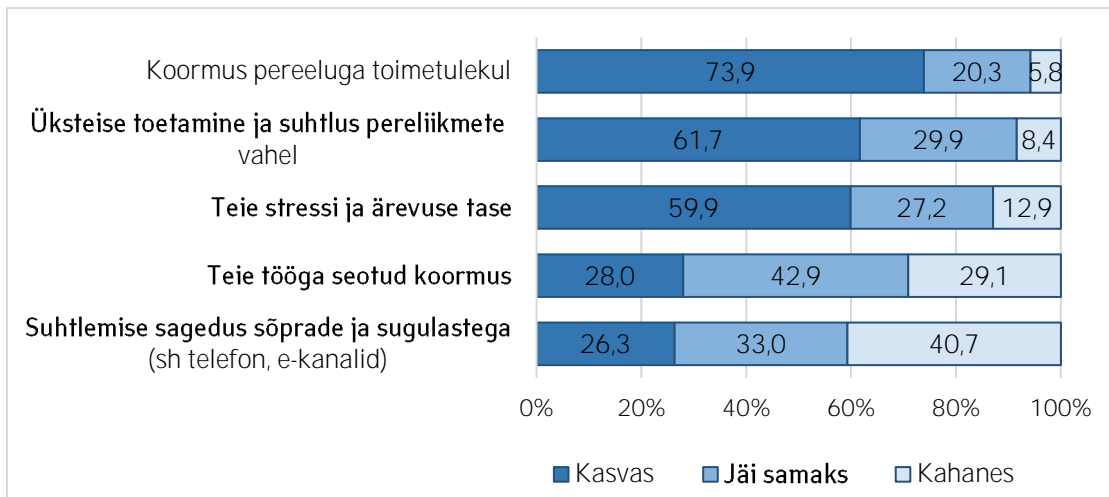
Lapsevanem (A124): „*Heli kvaliteet. Kohati oli raske aru saada, kas üksteist kuulatakse. Samas taustahelid kippusid põhijuttu segama.*“

Lapsevanem (A24): „*Mu jaoks olid videod raskesti arusaadavad, kuna need olid nii katkendlikud halva ühenduse tõttu.*“

Lapsevanem (A68): „*Vana ja katkine telefon oli takistuseks. Arvuti puudumine.*“

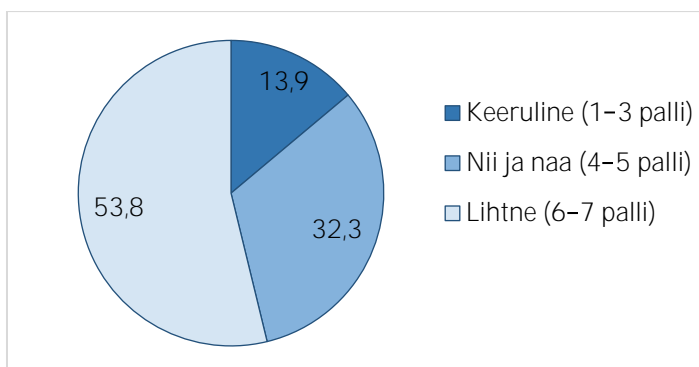
Aja ja keskkonnaga seotud takistused

Joonisel 3 on lapsevanemate hinnangud selle kohta, kuidas muutus eriolukorra ajal nende koormus, stressitase ning suhtlemine pereliikmete ja lähedastega. Kolmveerandi lapsevanemate jaoks kasvas koormus pereeluga toimetulekul, kuid samas kasvas perekonnas üksteise toetamine. Sõprade ja sugulaste puhul märgitakse kõige rohkem suhtluse vähenemist. Töökoormuse kasvu täheldas üle neljandiku ning stressi ja ärevuse taseme kasvu üle poole lapsevanematest.

Joonis 3. Muutused eriolukorra jooksul seoses pereelu, töö, suhtluse ja stressiga. Lapsevanemad (%)

Lapsevanematel paluti 7-pallisel skaalal hinnata, kui keeruline või lihtne oli neil leida aega e-sessioonidel osalemiseks. Veidi üle poole märkis, et see oli lihtne ning alla viiendiku täheldas suuremate raskuste esinemist (vt joonis 4). Vastuste keskmine on 5,3.

Joonis 4. E-sessioonidel osalemiseks aja leidmise keerukus. Lapsevanemad (%)

Raskusi koolituse jaoks aja leidmisel paluti lapsevanematel kirjeldada ka lahtise vastuse vormis. Ülekaalukalt kõige enam toodi esile seda, et lapsed olid eriolukorra ajal kodus ning puudus tavapärane võimalus lastehoiuks, mida „Imeliste aastate“ koolituse ajal muidu vanematele pakutakse. See võis takistada nii osalemist kui ka keskendumist osalemise käigus, sest vahepeal tuli lastega tegeleda. Koolitusele keskendumise raskusi toodi lahtistele küsimustele vastates esile palju.

Veel märgiti, et osalemist takistasid kodused toimetused (eelkõige õhtusöögiaeg) või tööga seotud kohustused, kui nt töökoormus või tööajad eriolukorra ajal muutusid. Kooliõpilased vajasisid abi distantsõppel. Mainiti ka liiga rohket ekraaniaega, tehnilisi takistusi või privaatsuse puudumist, kui kogu pere samal ajal kodus on.

Lapsevanem (A72): „Kodus aja leidmine on palju raskem ja tüütum. Eriti veel kui alguses saime näost näkku kokku ja siis tuli selline takistus vahele. Kodus olles on ikka igapäeva toimetused teha ja lapsed vajavad tähelepanu.“

Lapsevanem (A93): „Natuke segas see, et lastele tuli vahepeal süüa anda ja nende vajadustega tegeleda. Kohapeal oleval koolitusel oli olemas nii lastehoid kui toitlustus.“

Lapsevanem (A33): „Aega leida ei olnud ses mõttes keeruline, et olin niikuinii kodus ja arvuti/telefon olemas. Samas oli kodus ka kolm last, kes kõik vajasisid vahepeal tähelepanu. Väikseim kiskus kõrvaklappe ära, tahtis nuppe vajutada jne. Eelistasin kindlasti kohapeal toimunud koolitust. Tore oli kodust välja saada, süüa sai alati hästi (ei pidanud ise selle pärast muretsema), abikaasa jõudis kohale kiiremini kui koju Zoom koosolekule, lapsed ei seganud koolitusele vahele, meeldiv oli näha teisi sama murega lapsevanemaid, teha rollimänge. Tehnika ei vedanud nii palju alt ja sellega tegelemisele ei kulunud nii palju aega.“

Lapsevanem (A21): „Kohal käies sain keskenduda 100% sellele, millest koolitusel räägiti; e-sessioonil teinekord vaid 50%.“

Lapsevanem (A74): „Eriolukorra ajal kujunes abikaasa põhiliseks tööajaks just õhtu.“

Lapsevanem (A103): „Vahetu suhtlemine sellistel teemadel on parem. Lisaks lapsed on füüsiliselt eemal ja ei kõlgu samal ajal jala otsas. Mõned jutud on sellised, mida võibolla ei ole hea lapsel pealt kuulata, kui temast või tema probleemidest räägitakse.“

Lapsevanem (A149): „Oli pidev ajapuudus. Päeval tuli teha lapsega koolitööd, siis läksin tööle...“

Lapsevanem (A51): „Pidev arvuti taga istumine tekitab peavalu.“

Grupijuhtidest täheldas enamik (86%), et osal vanematel oli raskusi aja leidmisega, et e-sessioonidel osaleda. Põhjuseks märgiti samuti eelkõige vajadust kodus olevate laste järele vaadata. Seetõttu pidi osa vanemaid nt vahepeal ekraani eest ära käima või osalesid ühe pere vanemad koolitusel kordamööda (et teine saaks samal ajal laste järgi vaadata). Mainiti ka liigset ekraaniaega või töökohustusi.

Grupijuht (A13): „Lapsed olid kodus distantsõppel. Vanemate koormus suurenes. Oli vaja koolis käivaid lapsi rohkem juhendada. Koolituseks segamatu koha ja aja leidmine oli raske.“

Grupijuht (A28): „Mitmed vanemad töid raskuskohana välja liigse arvutiekraani ees istumise teema. Grupis osalemine ei olnud nii meeldiv, kui pikk töö- ja koolipäev arvuti taga oli juba veedetud. /.../ Näis, et hajus ka vanemate vastutustunne. Juhtus, et keegi istus grupi ajal autoroolis või jõudis töölt hiljem.“

Grupijuht (I11): „Minu meelest olid põhilised takistused seotud mitte selle tehnilise keskkonnaga, vaid füüsilise ruumiga. Kui koolituse ruumis tekitasime meie keskkonna, siis seal pidid vanemad ise vaatama, et lapsed ei segaks ja oleks hoitud. Ja et maitea, kassid ei roniks ja.“

Aja ja keskkonnaga seotud võimalused

Kui osa lapsevanemaid ja grupijuhte tõi esile raskusi, siis teised märkisid, et e-õpe pakkus paindlikke võimalusi osalemiseks ja aja planeerimiseks. Kuna kuhugi välja minema ei pidanud, hoidis see aega kokku ning oli mugav osaleda kodus või nt suvilas olles. Mainiti ka üksikuid juhtumeid, mille puhul koha valik ei olnud sobiv ning vanem osales koolitusel nt autoga sõites või tööajal.

Osa vanemaid märkis, et nende jaoks oli see just eelis, et lapsed olid kodus ja lastehoiu teemaga ei pidanud eraldi tegelema. Paari lapsevanema sõnul tundsid nad ennast koduses keskkonnas vabamalt ja avatumalt.

Mõni lapsevanem täheldas, et kuigi e-õppega alustamine oli keeruline, oli võimalik sellega kohaneda. Kokku 70% grupijuhtidest arvas, et lapsevanemad olid e-õppeks sama motiveeritud kui kontaktõppeks, 23% märkis väiksemat ja 7% suuremat motiveeritust kui kontaktõppe puhul.

Lapsevanem (A48): „Meeldis, et ei pidanud kuhugi eraldi minema. Kuna ei olnud söömispause, siis ajaliselt oli koolitus lühem. E-koolitus meeldis seetõttu isegi rohkem.“

Lapsevanem (A170): „Alguses oli keeruline saada rütmi sisse. Kes kuidas räägib, kes vastab ja kui pikalt jne. Esines ka tehnilisi viiperusi. Mida aeg edasi, seda sujuvamaks ja kodusemaks kõik muutus.“

Lapsevanem (A100): „See oli suur eelis, et sessiooni lõppedes olin kodus ja oli võimalus kohe laste magamamineku toimingutega tegelema hakata.“

Lapsevanem (A357): „Mulle sobisid need hästi. Kõige esimesel korral oli raske end kodusest melust välja lülitada. Edaspidi see enam ei seganud.“

Lapsevanem (A81): „Sain tunda end vabamalt. Hiljem, peale lapse sündi oli see väga hea. Sain osaleda alles sündinud lapsega ja ei pidanud muretsema kuhu suurem laps hoiule panna.“

Lapsevanem (A169): „Ma sain oma aja osas paindlikum olla. Kahel korral alustasin sessiooni autos telefoniga ning koju jõudes lülitusin arvuti peale üle.“

Lapsevanem (A42): „Paindlikkus. Paar korda olin töö tõttu e-sessioonil olles autoga teel Tallinnast Pärnusse (sõidud olid tingitud COVID olukorrast).“

Lapsevanem (A176): „Samal ajal sai liikuda väljas vms. Et ei pidanud ainult 100% ühes kindlas kohas olema.“

Lapsevanem (A194): „Võimalus osaleda sessioonil isegi tööajal.“

Grupijuht (I92): „Üks isa jagas, et just sellepärast, et kõik oli veebipõhiselt ja nad ei pidanud kuhugi minema ja laps oli kõrval, nemand kahekesti said osaleda. Muidu nad emaga käisid kordamööda. Või kahekesi, kui oli lapsehoidja neil. Nad ei tahtnud lapsehoidu viia oma last.“

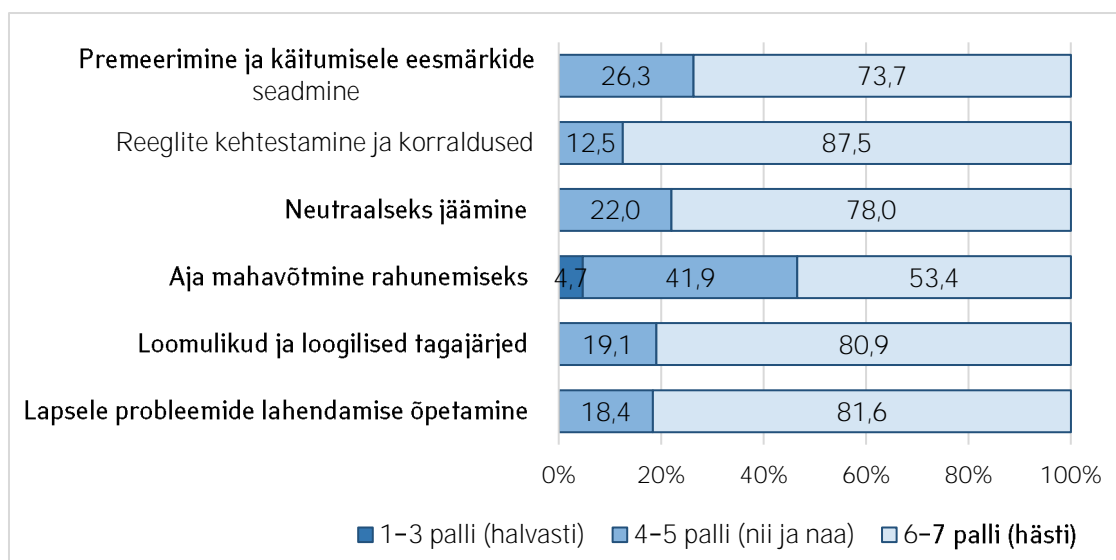
Grupijuht (I92): „See oli mugav. Oled kodus või mõni isegi mänguväljakul oli telefoniga ja kõrvaklappidega. Laps mängis õues.“

2.2 Koolituse teemad ja meetodid

Koolitusteemade edastamine

Peaaegu kõigis gruppides oli eriolukorra alguseks koolitusprogrammist kontaktõppes läbitud lapsega mängimise ning tunnustamise temaatika. Enamikul oli läbitud ka premeerimise ja käitumisele eesmärkide seadmise teema. Veerand grupijuhtidest märkis, et e-õppes ei käsitletud enam ka reeglite kehtestamist, kuid teiste puhul algasid selle teemaga e-sessioonid. Lisandusid neutraalseks jäämine, aja mahavõtmine, loomulikud ja loogilised tagajärjed ning lapsele probleemide lahendamise õpetamine.

Grupijuhtidel paluti 7-pallisel skaalal hinnata, kui hästi õnnestus e-õppe käigus koolitusteemasid edasi anda. Pea kõikide teemade puhul on hinnangute keskmine üle kuue (vahemikus 6,1–6,3) ning kõige paremini õnnestus reeglite kehtestamise teema kajastamine. Üksnes aja mahavõtmise tehnika puhul leidis kaks grupijuhti, et selle teema edastamine e-õppes ei õnnestunud; kõigi vastuste keskmine on 5,6. Joonisel 5 on teemad esitatud selles järjekorras, nagu neid koolitusel käsitleti (v.a. mängimise ja tunnustamise teema) ning vastused on jagatud kolme gruppi.

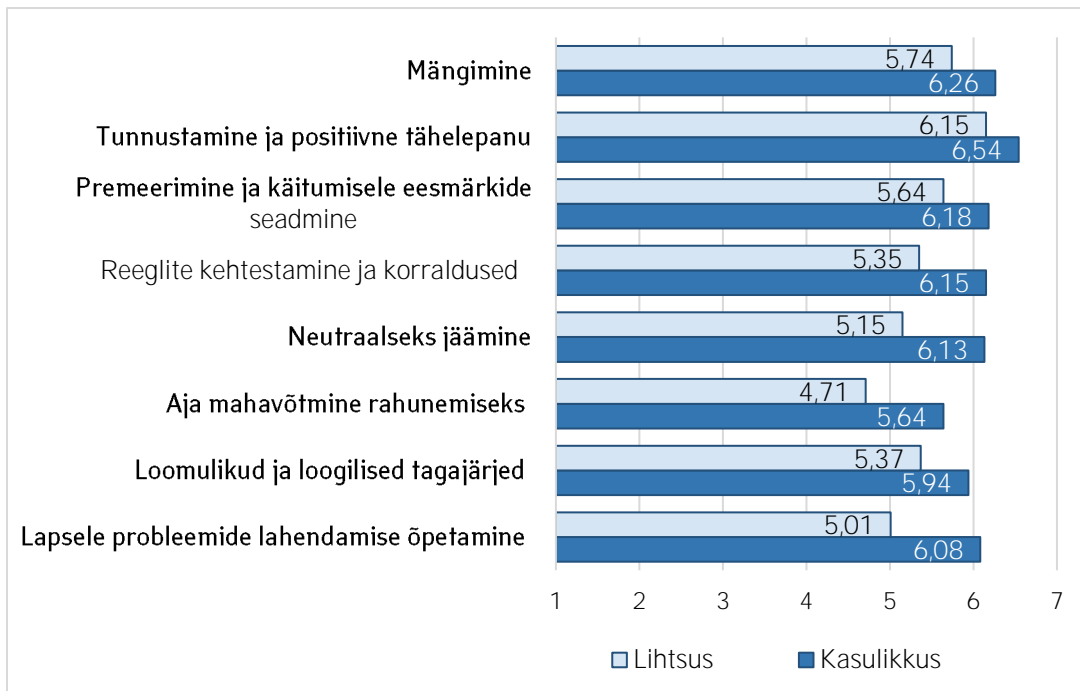

Joonis 5. Hinnang koolitusteemade käsitlemise õnnestumisele e-sessioonide käigus. Grupijuhid (% nendest, kes käsitlesid teemat e-õppes)

Grupijuhtide intervjuude ja lahtiste vastuste analüüsist selgub, et osade teemade edastamine kannatas, kuna rollimänge oli e-õppes väga keeruline teha (vt järgmine ptk meetodite kohta). Sellevõrra saadi vähem oskusi kinnistavaid kogemusi ning võimalusi ettenäitamise kaudu õppida. Eelkõige puudutas see aja mahavõtmise ja neutraalseks jäämise tehnikaid. Nende kahe teema edastamine oligi grupijuhtide sõnul e-õppes kõige keerulisem ja ka vanematel oli lastega kodus praktiseerides rohkem raskusi. Samas on nende teemadega rohkem raskusi ka tavapärasel kontaktõppes, sest ei leita võimalust neid meetodeid harjutada (kuna vajadust rakendamiseks tulebki harvem ette) või ei soovita neid eriti proovida.

Veel märgiti, et ilmselt oleks keeruline olnud e-õppe vormis käsitleda koolituse esimest teemat ehk lastega mängimist, mis eeldab palju näitlikustamist ja seega rollimänge. Õnneks oli see osa juba kontaktõppes läbitud. Kuna enamiku gruppide puhul algasid e-sessioonid reeglite kehtestamise ja korralduste andmise teemaga, sobis see hästi konteksti, kus lapsed olid koos vanematega kodus.

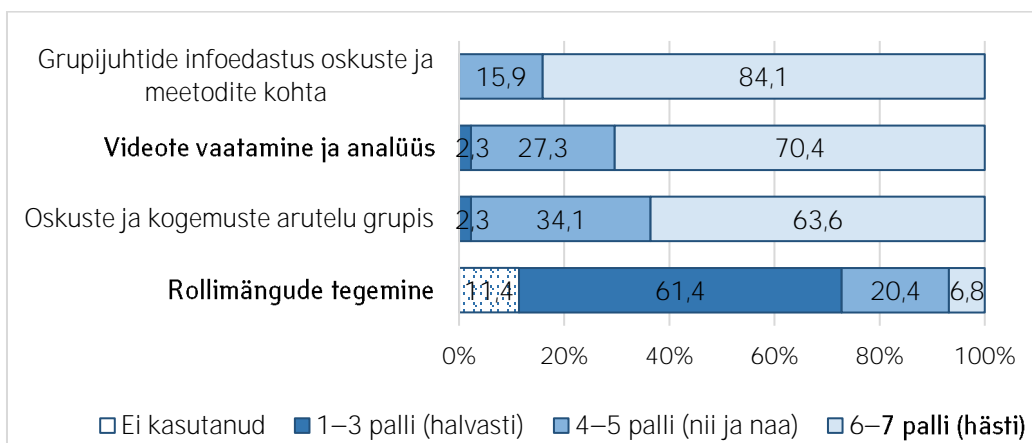
Lapsevanemad hindasid koolituse tagasisideankeedis 7-pallisel skaalal, kui lihtsad ja kasulikud nende jaoks koolituse teemad tundusid (skaala: 1 = väga keeruline, täiesti kasutu; 7 = väga lihtne, väga kasulik). Hinnang anti tervele koolitusele ehk kontakt- ja e-õppele kokku. Joonisel 6 on teemad esitatud selles järjekorras, nagu neid koolitusel käsitleti. Kõige lihtsamaks peeti tunnustamise ja mängimise teemat ning kõige keerulisemaks aja mahavõtmise tehnikat ja lapsele probleemide lahendamise õpetamist. Enamiku koolitusteemade puhul ületab hinnang kasulikkusele 7-pallisel skaalal 6 palli. Sellest mõnevõrra madalamalt hinnati aja mahavõtmise ning loomulike tagajärgede teemat.

Joonis 6: Hinnangud koolitusteemade lihtsusele ja kasulikkusele. Lapsevanemad (keskmine)

Koolitusmeetodite kasutamine

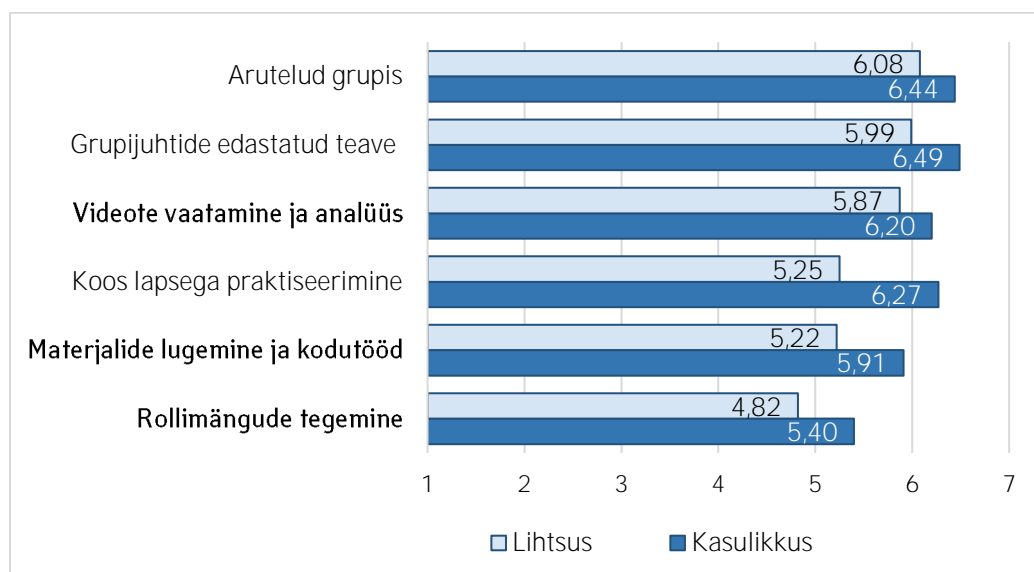
Grupijuhid hindasid 7-pallisel skaalal, kui hästi sai koolitusmeetodeid e-kanalite kaudu kasutada. Kõige paremini õnnestus vanemlike oskustega seotud info edastamine (vastuste keskmine 6,3). Ka situatsioone näitlikustavate videote analüüsile ja grupis toimunud aruteludele andis enamik grupijuhte kõrge hinnangu (keskmine vastavalt 5,9 ja 5,7). Probleeme tekkis e-kanalite kaudu rollimängude tegemisega (vastuste keskmine 3,1) ning üle poole seda meetodit kasutanud grupijuhtidest nentis, et see pigem ebaõnnestus. Viis grupijuhti märkis, et nad ei kasutanud üldse rollimänge. Vastuste jaotus gruppideks on esitatud joonisel 7.

Joonis 7. Hinnang koolitusmeetodite kasutamise õnnestumisele e-sessioonide käigus. Grupijuhid (%)

Koolituse tagasisideankeedis hindasid lapsevanemad 7-pallisel skaalal, kui lihtsad ja kasulikud olid nende jaoks koolituse meetodid (skaala: 1 = väga keeruline, täiesti kasutu; 7 = väga lihtne, väga kasulik). Hinnang anti tervele koolitusele ehk kontakt- ja e-õppele kokku. Kõige lihtsamaks peeti arutelusid grupis, grupijuhtide edastatud info vastuvõtmist ning videote vaatamist koos järgneva

analüüsiga. Kõige keerulisem oli rollimängude tegemine. Enamiku meetodite puhul ületab hinnang kasulikkusele 7-pallisel skaalal 6 palli. Sellest madalamalt hinnatakse kahte meetodit – materjalide iseseisvat lugemist ja kodutööde tegemist ning rollimänge (vt joonis 8).

Joonis 8. Hinnangud koolitusmeetodite lihtsusele ja kasulikkusele. Lapsevanemad (keskmine)

Lapsevanematel paluti lahtise vastuse vormis kommenteerida, mis nende jaoks koolitusmeetodite kasutamisel kontakt- ja e-õppes erines. Esile toodi eelkõige rollimängude keerulisust ja väiksemat tõhusust e-õppes või nende ärajäämist. Samuti napimaid võimalusi arvamust avaldada ja küsida ning seda, et arutelud ei olnud nii intensiivsed kui kontaktõppes.

Lapsevanem (A61): „Rollimängude puudumine oli üks asi, millest kindlasti ilma jääme ja mida olin enne tajunud hea harjutusena kogemaks lapse olukorda.“

Lapsevanem (A451): „E-sessioonides on rollimängudega väga keeruline. Ei teki emotsiooni, heli ja pilt ei jõua järgi, ei tunnetata situatsiooni.“

Lapsevanem (A16): „Näost-näkku oli lihtsam vahele küsida. E-sessiooni ajal hüppas pilt erinevate osalejate vahel, kes vastavalt siis midagi küsima hakkas. Ei olnud hea jälgida.“

Lapsevanem (A224): „Inimesed ekraani taga on ikkagi kinnisemad. Koolitusel näost-näkku ehk avatumad.“

Lapsevanem (A97): „Grupitööde arutelusid oli reaalsel kohtumistel rohkem. Tõstatusid põnevad probleemid ja lahendused. Vahetum suhtlus ja ehedamad emotsioonid.“

Lapsevanem (A190): „Arutelud on palju vähem aktiivsed kui tegelikkuses. Selles olukorras ei olnud rühmaga palju suhtlemist.“

Ka grupijuhtide intervjuudes ja ankeedi lahtistes vastustes toodi eelkõige esile, et rollimänge õnnestus e-õppes vähem teha, sest see osutus e-keskkonnas keeruliseks ning nõudis rohkem ettevalmistust. Näiteks ei saanud rollimängu ajal grupijuht vahetult juures olla, et osalejaid suunata või kirjeldavalt kommenteerida. Näitlikustada ja kogeda oli võimalik vähem kui kontaktkohtumisel. Kui rollimänge jäi vähemaks, toimus enam arutelusid, küsimustele vastamist jmt.

Grupijuhid leidsid samas erinevaid võimalusi, kuidas rollimänge e-õppele kohandada. Mõned grupijuhid andsid rollimängu koduülesandeks või palusid seda omavahel teha e-sessiooni pausi ajal. Prooviti rollimänge *online*-partnerite vahel või rollimängu ajal gruppidesse jagamist ning pärast koos tagasisidestamist. Omavahel paluti rollimängu teha ka ühe pere liikmetel, kes olid sama arvuti taga, või tegid seda grupijuhid ise (nt mänguasju või patju kasutades). Osa kasutas lihtsustatud stsenaariume.

Grupijuht (A07): „*Rollimängude osakaal vähenes, sest inimestel oli raske kujutleda ennast. Ei saanud vaikselt juhendada ja suunata. Tuli oluliselt lihtsustada stsenaariume.*“

Grupijuht (I81): „*Rollimänge me ei teinud. Osad olid koos lastega. Kuidas lastega koos olles teha rollimänge? Teistpidi me ei saa karistada neid, kes olid ilma lasteta. Nemad peavad kogu aeg tegema mingeid asju.*“

Grupijuht (I61): „*Arutelud ja ajurünnakud, teema edastamine ja selline vestlus-suhtlus, see ju toimis. Aga mis minu arvates jäi ikkagi tahaplaanile, olid need harjutused. Nii palju me paari harjutust tegime, kui tuli pausi aeg, palusime lihtsalt vanematel läbi mõelda, kuidas nad selles olukorras käituksid. Ja siis need, kes olid kahekesi, läbi proovisid. Ja peale seda pausi me arutasime selle üle. Aga üldiselt ikka need harjutused nagu jäid ära. Et sellest oli väga kahju, sest teadmised ju ikkagi kinnistuvad läbi proovimisega.*“

Grupijuht (I42): „*Mängimisega seotud rollimänge võib-olla oleks olnud natukene keeruline teha. Aga seal, kus neil on vaja arutamise seotult teha... Ühe korra me vist jätsime vahele sellepärast, et meie jaoks oli Zoom uus ja me ei olnud seda „breakout“ ruumi enda jaoks veel avastanud. Aga järgmine kord me tegelikult saime nad juba jagada nendesse väikestesse rühmadesse.*“

Grupijuht (I72): „*Iga sessiooni ajal kasutasime rollimänge. Mõnikord me kasutasime neid peresid, kes elavad koos. Nad tegid demonstratsiooni ühes toas. /.../ Teine kord tegime (teise grupijuhiga) kogu grupi ees demonstratsiooni ja siis jagasime nad rühmadesse ja siis nad jätkasid oma tegevust.*“

Mõned grupijuhid selgitasid intervjuu käigus, et nad ei jõudnud näidata sama palju **videoid** kui kontaktkohtumisel. Teised kasutasid videoid jälle mõnevõrra rohkem, et asendada rollimänge või tegid videote puhul teistsuguseid valikuid kui kontaktõppe puhul. Videote analüüs võttis kas tavapärasemast kauem aega (et kõik sõna saaks) või olid lapsevanemad ekraani vahendusel just vähem jutukad. Videote vaatamine oli enam seotud ka tehniliste takistustega.

Arutelude puhul märgivad grupijuhid, et rohkem tuli tähelepanu pöörata osalejate kaasamisele, kuna tähelepanu kippus hajuma. Selleks kasutati näiteks vaheldumisi arutamist ja kirjutamist. Märgiti, et hästi õnnestusid arutelud väikestes gruppides ja kiideti Zoomi grupitöö võimalusi. Suurem väljakutse oli vestelda koos kogu grupiga ja viia läbi ajurünnakuid. Võis tekkida üksteisest üle rääkimist või võttis vestlus planeeritust rohkem aega ja sooviti enam rääkida. Siinjuures kasutasid grupijuhid nt konkreetsete reeglite kehtestamist, kuidas sõnavõtmine toimub, või jälgimist, et kõik saaks sõna. Zoomi võimalusest kasutati ka jututuba (*chat*), et arutelu jooksvalt kokku võtta.

Lapsevanemad tundsid puudust vabas vormis vestlustest nii omavahel kui ka grupijuhiga. Kontaktkohtumiste puhul toimusid need pauside ajal või vahetult pärast sessiooni lõppu. E-kanalites jäid taolised jutuajamised ära.

Grupijuht (A20): „Arutelu ja kodutöö jagamine oli raskem. Vanemad ei jaksanud arvuti kaudu teisi kuulata, tähelepanu hajus. Pidi tegema lühemalt või jagama Zoomis paaridesse. Arutelus pidime ise küsima nimeliselt, spontaansus ei töötanud seal.“

Grupijuht (A13): „E-kanal soosib ühepoolset suhtlust, passiivsust. Lahendasime olukorra nii, et tekitasime nädala sees lisaks sessioonile veel vabamas vormis e-vestlusringi, kus osales vähem vanemaid. Sai suhelda teemadel, mida põhissessioonis ei jõundud vanemad küsida.“

Grupijuht (A28): „Üldiselt toimus hästi arutelu, kuigi võis ette tulla üksteisest üle rääkimist või kellegi rääkimissoovi märkamata jäämist.“

Grupijuht (I31): „Minule isiklikult jäi väga hea mulje Zoomi keskkonnas grupitöö võimalusest. Ütleme niimoodi, et ta oli mõnes mõttes minule koolitajana palju kergemini hallatav kui näiteks saalis. Saalis grupp läks hästi elevile, läks hästi töösse, arutasid omavahel. Ja oli keeruline lõpetada. /.../ Aga Zoomis selles mõttes oli tore, et ma jagasin nad väikestesse tubadesse ära. Ja siis kui see aeg kukkus, siis nad automaatselt tulid nii-öelda peasaali sealt. Lihtsalt grupp läks kinni.“

Eraldi küsiti nii grupijuhtidelt kui ka lapsevanematelt **kodutööde** tegemise kohta. 27% ankeedile vastanud grupijuhte leidis, et koolitusega kaasnevate kodutööde tegemine õnnestus kõigil või enamikul vanematel hästi. 73% märkis, et osal tekkis sellega raskusi. Lahtistes vastustes toodi esile, et kodutööde tegemiseks oli vähem aega ja energiat (muutunud olukord töö, laste koduõpe, üldine koormuse kasv), grupijuhtidel oli vähem võimalusi gruppi innustada, lihtsam oli koolitusest kõrvale hiilida või vähem süveneda (nt mitte täita kodutöölehti) ja vähem toimus jagamist omavahel.

51% ankeedile vastanud lapsevanemaid leidis, et neil oli e-sessioonide ajal kodutööde tegemiseks ja lapsega oskuste harjutamiseks sama palju aega kui kontaktõppe käigus. 37% täheldas, et selleks oli vähem aega ning 12% -l tekkis eriolukorras rohkem aega, et oskusi praktiseerida.

Positiivse poolena töid grupijuhid välja, et kuna lapsed olid niikuinii kodus, tekkis nendega rohkem erinevaid olukordi, mida oskuste harjutamiseks kasutada. Osa vanemaid sai praktiseerimisele just rohkem aega pühendada. Vanemaid toetasid sessioonide vahel grupijuhtide telefonikõned. Leiti ka võimalus osalejatele töölehtede jagamiseks. Seda tehti kas elektroonselt või said vanemad paberil töölehtedele ise järele tulla.

Lapsevanem (A80): „E-koolitusel kodutöö tegemise kontrollimine ei distsiplineerinud sama palju nädala jooksul pingutama ja aega pühendama.“

Lapsevanem (A384): „Kodutöid tegin vähem. Sain kehvemini aru.“

Grupijuht (A21): „Kuna ekraani taga on lihtsam vältida seda, et juhendajad vaatavad koduseid töid, siis ei viitsitud vahel ära teha. Samas on ka arusaadav, kui vanemad ütlesid, et kodus töötamine, koolilaste abistamine, pidev söögitegemine ja kraamimine võttis neilt aja ja jaksu.“

Grupijuht (A28): „Hästi sai kohandada kodutööde andmist ja ülevaatamist. Ekraanil jagamine võimaldas kõigile selgelt kodutööd selgitada ja tehtud kodutöid pärast ka jagada, et arutelu ärgitada.“

Grupijuht (A29): „Mõni vanem ütles, et sai õpitud järjekindlamalt kasutada, sest oli ka ise kodus. Need vanemad, kes rakendasid asju järjekindlamalt, nägid ka tulemusi.“

Veel on grupijuhid märkinud, et kuna nad ei saanud vanemaid tavapärasel viisil tunnustada, kasutasid nad selleks Zoomi keskkonna märke ja tunnustasid suuliselt. Metoodilisi varieerimise võimalusi oli osade hinnangute järgi vähem kui kontaktöppes. Samas leidsid grupijuhid jooksvalt uusi lahendusi ja kohandasid tegevust vastavat e-võimalustele, sh näiteks ka koolituse lõpupeo virtuaalseks korraldamiseks.

Grupijuht (A10): „E-sessioonid olid ajaliselt lühemad ja seetõttu sisu poolest väga tihedad. Videoid näitasime vähem ja rollimänge praktiliselt ei teinud. Võrreldes kontakttundide ajaga tegime individuaalset juhendamist sessioonide vahel oluliselt rohkem, sealhulgas korraldasime infovahetust Facebooki grupi kaudu.“

Grupijuht (A17): „Aeg, kus muidu rääkisime ka enne koolitust ja pausi ajal osalejatega, jäi ära. Rääkisime natuke rohkem üldiselt, kuidas ennast hoida ja eriolukorras hakkama saada. Ja näitasime natuke vähem videoid. Aga suures joones oli ikka sama.“

Eraldi töid grupijuhid oma kommentaarides välja erinevusi **grupi tunnetamisel** ning teise grupijuhiga koostöö tegemisel, kuna e-kanalites on teise inimese jälgimine ja tajumine keerulisem ning osale ka väsitavam kui näost näkku suhtlemisel. Kuid oli ka positiivseid kogemusi.

Grupijuht (I82): „Ma ei näe ka kõiki grupi liikmeid kogu aeg. Kas keegi vahib lakke või. Ruumis olles saad sa kohe aru ja tood selle inimese tagasi või suunad kuidagi. Ekraani taga sa kogu aeg ei näe kõiki, et mida nad teevad.“

Grupijuht (I91): „Ja tegelikult sa näed kõiki ekraanil. Grupis sa ei saa kõiki näha. Ekraanil sa näed kõiki ja mul oli küll mugav. Nägin küll kõiki reaktsioone ja sai selle reaktsiooni peale ka mingit tagasisidet anda või anda võimaluse inimesele jagada oma mõtteid.“

Grupijuht (I21): „Kui me alustasime, siis lisaks sellele, et mul endal oli natukene keeruline olla paigal ja lihtsalt vaadata sinna kaamerasse... Lisaks sellele ma pidin pingsalt jälgima seda... Et kui sa oled kohapeal, siis sa tajud oma kõigi meeltega grupi meeleolu. Ja sa tajud ka seda inimeste valmisolekut ja kohati nende emotsioone. Sa saad aru, kes mis tujuga on tulnud sinna gruppi. /.../Vot see kaob ka virtuaalse puhul ära. Nad vaatavad kõik sulle rõõmsalt otsa ja sa nagu ei taju seda.“

Grupijuht (I11): „Endale muidu selline inimestega kohtumine pakub energiat. /.../ Aga kui Zoomi kohtumiselt tuled, siis oled nagu tühjaks saanud lõpuni. Zoomi kohtumised sellist isiklikku heaolu ei paku sellisel kujul nagu edukalt läbi viidud koolitus, mille järel on selline õnnelik ja hästi tehtud tunne. Selles mõttes ta kuidagi töötab teisiti. Rohkem peab andma, vähem saad nagu vastu.“

Grupijuht (I22): „Sa ei saanud teise grupijuhiga... Ei saanud teda jalaga togida või silma vaadata või nagu märku anda, kui sa midagi tahad või ei taha. /.../ See risk on küll, et kas üks grupijuht sõidab teisele sisse või jääb midagi selle tõttu tegemata, et sa ei tunneta seda olukorda.“

Ka lapsevanemad märkisid oma lahtistes vastustes, et tekkis vajadus silmast silma kontakti järele, mis on nii emotsionaalselt kui ka sisuliselt parema kvaliteediga.

Lapsevanem (A91): „Näost-näkku on vahetum ja kuna tegeletakse suhetega, kontaktiga ja inimesega, siis läbi ekraani ei ole võimalik kõike edasi anda nii hästi ja ka osa võtta.“

Lapsevanem (A10): „Näost-näkku kohtumised annavad emotsioone ja kogemusi vahetult edasi, mis paneb olukorda ka rohkem analüüsima.“

Lapsevanem (A52): „Kohapeal olles teistega koos on suurem motivatsioon ja ühtekuuluvustunne.“

Kokkuvõttes leidis 56% grupijuhte, et „Imeliste aastate“ programmi koolituskava oli võimalik e-õppes osaliselt järgida ja osaliselt tekkis sellega raskusi. 44% märkis, et koolituskava oli võimalik täielikult järgida.

Lisateemad eriolukorras

65% grupijuhte märkis ankeedile vastates, et seoses viiruse leviku ja eriolukorraga tekkis lapsevanematel lisateemasid, millega oli vaja koolituse käigus tegeleda. Lisateemadena mainiti pingete, emotsioonide, stressi ja väsimusega toimetulekut muutunud olukorras; laste toetamist koduõppel; hakkama saamist olukorras, kus lapsed/pere on kogu aeg kodus; tööga toimetulekut; muutunud situatsioonis aja planeerimist ja rutiini kehtestamist. Neid teemasid sai siduda tavapärase koolitusprogrammiga. Lisateemadel arutleti eelkõige eriolukorra alguses. Mõni grupijuht mainis intervjuu käigus, et e-sessiooni ajal hoiti fookus koolitusteemadel ning lisateemad tulid sisse eelkõige individuaalsete telefonivestluste käigus vanema ja grupijuhi vahel (mis on samuti programmi osa). Pakuti ka lisavõimalusi kontakteerumiseks grupijuhtidega väljaspool sessioone e-kanalite kaudu.

Grupijuht (A07): „Pideval koosolemisel julgustasime rohkem õpitut rakendama. Rutiinide sisseseadmine oli igati päevakohane, samuti enda tassi täitmiseks võimaluste leidmisel tuli olla loovam ja grupist sai häid ideid. Algselt seatud eesmärgid tuli ümber vaadata, sest enam polnud aktuaalne õigeaks ajaks tööle jõuda või lasteaiast ilma jonnita koju tulla.“

Grupijuht (A27): „Vanematel endil oli sageli raske ühildada kodukontorit laste vajaduste rahuldamisega. Osadel vanematel tekkis meeleolulangus, jõuetus, hirm olukorra ees.“

Grupijuht (I12): „Seoses eriolukorraga oli esimese kuu jooksul. Kuni inimesed kohanesid ja mõningate töö eripära oli selline, mis tohutult kasvatas nende töökoormust. /.../ Siis lihtsalt olin see õlg, kelle najal nutta või kurta. Lihtsalt selline julgustus ja toetus.“

Grupijuht (I21): „Eks nad harjusid ära. Esimesed nädalad olid rasked, nagu meile kõigile ma arvan. /.../ Mulle tundus, et alguses oli see emotsioon võib-olla kõrgem. Aga pärast olid juba sellised leplikud seoses selle olukorraga, mis riigis oli.“

Nii grupijuhid kui ka lapsevanemad tõdesid, et juba koolituse jätkumine ise oli vanemate jaoks tõhus toetus, et eriolukorras toime tulla.

Grupijuht (I41): „Nad olid seal kaoses selle eriolukorraga. Olid kodus. Ja see, et me tulime selle toega nagu taha, et olime nende jaoks olemas, see tegelikult, nad ütlesid, nii palju neid on toetanud.“

Lapsevanem (A268): „See, et leiti võimalus koolitus e-sessioonidena läbi viia, oli tohutult abistav ja aitas eriolukorras paremini hakkama saada.“

Grupijuht (I51): „Nad ütlesid, et arvestades seda aega. Kui seda koolitust ei oleks olnud, oleks neil kriisi aeg olnud tunduvalt raskem. Et need grupiga iganädalased kokkusaamised ikkagi hästi palju toetasid vanemaid.“

Lapsevanem (A56): „Küünarnukitunne säilis. Eriolukorda aitas palju paremini üle elada teadmine, et grupp toetab ja mõistab.“

Kontaktkohtumised koolituse lõpus

27 grupijuhti 43-st³ märkis ankeedile vastates, et nad jõudsid peale eriolukorra lõppu teha veel ühe või mitu kontaktkohtumist. 19 grupijuhti said grupiga kokku rohkem kui üks kord, ülejäänud tegid näost näkku kohtumisena koolituse viimase sessiooni (nt vabas õhus). Vaid üks grupiga korduvalt kohtunud grupijuht leidis, et pärast e-sessioone oli kontaktkohtumistega uuesti alustamine pigem keeruline. Ülejäänud märkisid, et see oli pigem lihtne või väga lihtne. Lahtistes vastustes mainiti eelkõige seda, et uuesti kokku saades oli lapsevanematel suurem suhtlusvajadus ning sooviti rohkem omavahel rääkida ja vahepeal tekkinud kogemusi jagada. Grupi ühtsus ja side olid säilinud.

Grupijuht (I41): „Kui me lapsevanematega kohtusime viimasel korral, siis nagu ei olekski vahet olnud. See kohtakt on kogu aeg nii vahetu ja teemad edastatud. Nad olid tõesti kaasas olnud kogu koolitusega.“

Grupijuht (A22): „Rohkem kulus arutelule aega. Kõik tahtsid väga vahepealseid kogemusi jagada.“

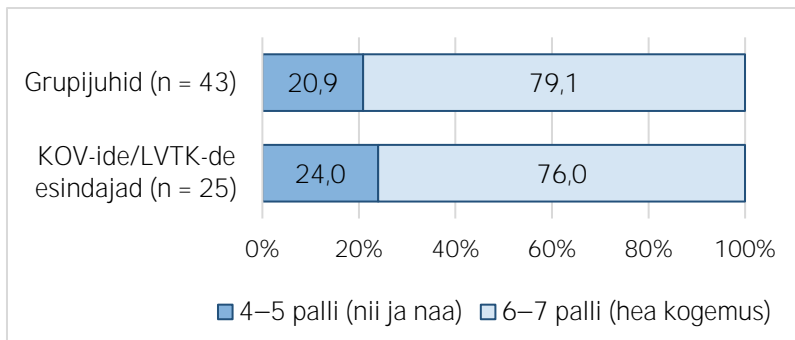
2.3 Koondhinnang ja valmisolek e-õppeks edaspidi

Koondhinnang e-õppele

Grupijuhid ning KOV-ide ja LVTK-de esindajad hindasid 7-pallisel skaalal, kui heaks peavad nad „Imeliste aastate“ koolituse raames oma kogemust e-lahenduste kasutamisel. Grupijuhtide keskmine hinnang on 6,2 ning korraldavate organisatsioonide esindajate oma 6,1. Keegi ei märkinud vastust 1–3 palli ning enamik peab enda kogemust igati heaks (vt joonis 9).

Grupijuhtidelt uuriti ka, kui tulemuslikuks nad peavad 2020. aasta kevadel toimunud koolitust või koolitusi kokku (nii e- kui ka kontaktõppes). 7-pallise skaala keskmine hinnang on 5,8. 37% grupijuhte märkis vastuseks 4–5 palli ja 63% 6–7 palli.

³ Elektroonsele ankeedile vastas kokku 47 grupijuhti, kuid neist 4 ei täitnud ankeeti lõpuni.

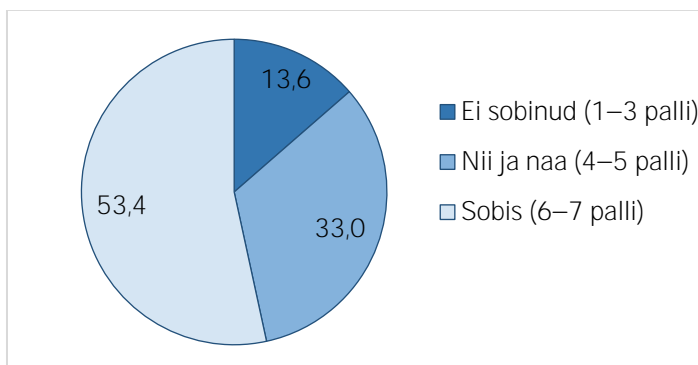
Joonis 9. Hinnang e-lahenduste kasutamise kogemusele. Grupijuhid ning KOV-ide ja LVTK-de esindajad (%)

KOV-ide esindajad töid lahtistes vastustes positiivse kogemusena esile, et grupijuhtidega oli hea koostöö, lapsevanemad osalesid e-õppes aktiivselt ning tekkis mõningane raha kokkuhoid ära jäänud toitlustamise ja lastehoiu arvelt. Samuti oldi rahul, et koolitust oli võimalik muetunud tingimustes jätkata. Intervjueeritud grupijuhid leidsid üldiselt, et arvestades olukorra ootamatust, tulli e-õppega hästi toime ja suudeti kiiresti kohaneda.

KOV-i esindaja (A06): „Lapsevanemad, kellel oli motivatsiooni koolitusega e-keskkonnas lõpuni jätkata, võtsid igast e-koolitusest osa ja olid lõpuni välja osavõtlikud, positiivsed ning lõpptulemusele häälestunud. E-koolitus tundus osadele lapsevanematele paindlik ja mugav viis koolituse läbimiseks.“

KOV-i esindaja (A11): „Vanemad olid aktiivselt olemas, koostöö sujus ja jätkus. Grupijuhid suutsid kiiresti reageerida ja korraldada kohtumised ümber e-keskkondade kaudu - Zoom, Facebook jne. Grupp lõpetas olenemata eriolukorrast, mis on väga suur õnnestumine.“

Lapsevanemate hinnangud olid mõnevõrra kriitilisemad. Vanemate käest küsiti, kuidas neile sobis koolituse osaline läbiviimine e-kanalite kaudu. Hinnanguid anti 7-pallisel skaalal. Veidi üle poole märkis, et osaline e-õpe sobis hästi, kuid üle kümnendiku ei olnud sellega üldse rahul (vt joonis 10).

Joonis 10. Hinnang osalise e-õppe sobivusele. Lapsevanemad (%)

Grupijuhtide tegevus sai lapsevanematelt väga hea tagasiside (kogu koolitus kokku). Osalejad hindasid 7-pallisel skaalal grupijuhtide koolitusteemade valdamist, oskust kaasata ja motiveerida, huvi ja süvenemist konkreetse lapsevanema ja lapse probleemidesse ning kättesaadavust. Hinnangud jäävad vahemikku 6,7–6,8 palli. Lahtistes vastustes toodi eraldi esile head toimetulekut eriolukorras.

Lapsevanem (A12): „Sobis see, et grupijuhid tegid endast kõik, et see koolitus oleks võimalikult klassikoolituse sarnane. Kõik said sõna, videod jooksid ning ka rollimängud ei jäänud mängimata.“

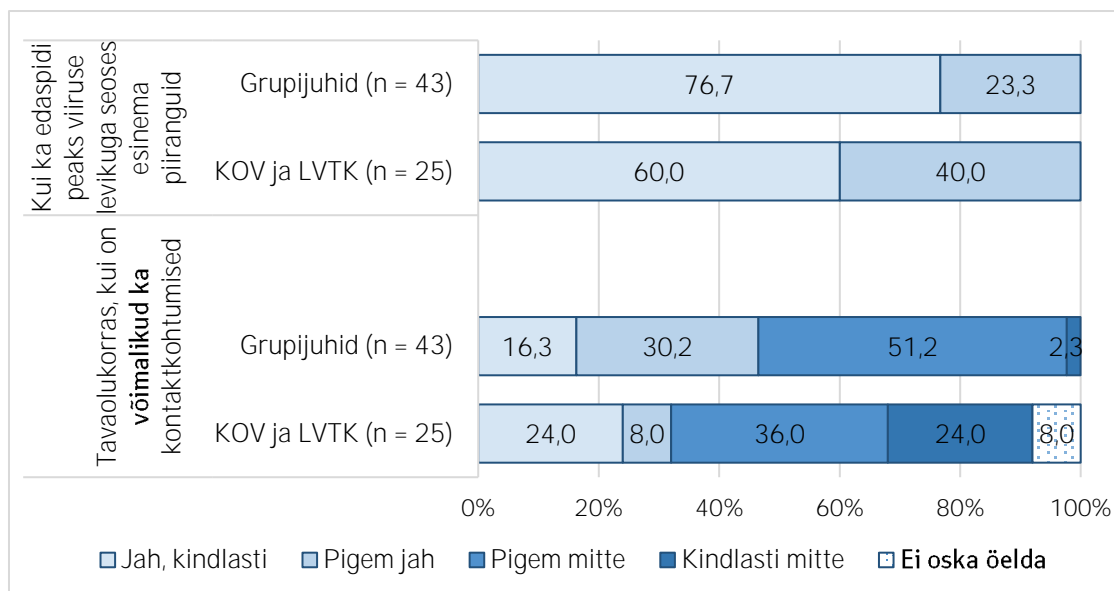
Lapsevanem (A110): „Tänu grupijuhtidele oli programmi läbiviimine e-sessioonina väga edukas. E-sessioonid olid sisult võrdväärset tava-sessioonidega, kuid valides eelistaksin vahetut kohtumist.“

Lapsevanem (A400): „Grupijuhid olid toetavad ja inspireerivad. Lõid võimalusi suhtlemiseks väljaspool Zoom-kohtumisi – FB grupp, individuaalsed nõustamised.“

Lapsevanem (A144): „Nad mõlemad olid aruteludes kaasamõtlevad ja tekitasid kiirelt ühtse vestlusringi. Tõid näiteid erinevatest kogemustest ning eriolukorras tulid hästi toime.“

Valmisolek edaspidiseks e-õppeks

Nii KOV-ide ja LVTK-de esindajatelt kui ka grupijuhtidelt küsiti, kas nad oleksid valmis ka edaspidi e-õpet kasutama. Vastustest selgus, et kevadise viiruse levikuga analoogses situatsioonis ollakse selleks valmis. Tavaolukorras, kui on võimalik kontaktõpe, ei soovi veidi üle poole grupijuhtidest ja korraldavate organisatsioonide esindajatest e-õpet kasutada (vt joonis 11).

Joonis 11. Valmisolek e-õppeks edaspidi. Grupijuhid ja KOV-ide esindajad (%)

Ka intervjuudes osalenud grupijuhid väljendasid valmisolekut e-õppeks, kui selle järele on vajadus. Seejuures rõhutati, et kevadise hea kogemuse taga oli asjaolu, et grupid olid juba varem näost näkku kohtunud ning neil oli tekkinud hea grupidünaamika ja usaldus. Leiti, et üksnes e-kanalite kaudu seda ei saavutaks. Seega oleks paremate tulemuste saavutamiseks hea kasutada kombineeritud varianti kontakt- ja e-õppest. Mainiti, et lapsevanematelt võiks juba eelintervjuude ajal küsida, kas nad on valmis vajaduse korral üle minema e-õppele ning kas neil on selleks olemas tehnilised võimalused.

Grupijuht (I12): „Kuna praegune õnnestus, siis ma arvan küll, aga sellel peaks oleme mingi põhjendus. Antud juhul oli põhjendus. Ülemaailmne põhjendus. Aga niisama, et nüüd teeme pool ja pool, pool reaalselt ja pool virtuaalselt, sellele oleks raske leida põhjendust. /.../ Ja need teejoomised enne koolitust on ka oma väärtusega. Ja see, et reaalselt saavad inimesed mängida nende klotsidega maas olles, sellel on ka oma väärtus. Eelistaks ikkagi reaalset kohtumist. Arvestades selle koolituse formaati ja sisu.“

Grupijuht (I72): „Atmosfääri osas ei saa asendada seda, kui inimesed on kohapeal. Aga kõik teised asjad toimisid. Võib-olla see, et 6 kohtumist oli esmalt kohapeal ja see andis jõudu edasiminekaks online. Kui me kohe alustaks online, võib-olla kaotaks inimesi.“

Grupijuht (A10): „Grupikoolitus on mõeldud siiski kontaktkoolitusena ja video ei täida seda rolli täiel määral. Seekord hakkasime videotunde kasutama pärast 7. sessiooni. Seega grupp oli üksteisega kohanenud ja koostööfaasis, mis aitas kaasa videotundide õnnestumisele. Ma praegu ei oska mõelda, kuidas kujuneks grupiliikmete vaheline suhe ja koostöö, kui kõik sessioonid alqusest peale toimuksid video teel.“

Lapsevanem (A33): „Ainult e-sessioon kindlasti parimat tulemust ei anna, aga õnneks saime enne näost-näkku sõpradeks ja siis oli Skype'i teel suhtlemine lihtsam.“

Mõni intervjuueeritud grupijuht oli valmis e-koolitust tegema ka ilma eriolukorra või muude piiranguteta. Lisaks arvati, et ainult e-kanalites võiks koolitust kaaluda siis, kui tegemist on grupijuhtide jaoks kaugel piirkonnaga või on lapsevanemad liiga hajutatud ja neil on keeruline iga nädal ühte kohta kokku tulla. Sellisel juhul peaks täpsemalt läbi mõtlema, kuidas e-koolitusega alustada nii, et grupp hakkaks koos toimima ja grupiliikmete vahel tekiks usaldus. Leiti ka, et kui oleks tegemist üksnes veebikoolitusega, nõuaks see programmi kohandamist.

Osa grupijuhte arvas, et e-kanalite kaudu osalemise võimalus võiks olla olemas erandjuhtude jaoks.

Grupijuht (A18): „Siis peaks mõtlema, kuidas on grupi dünaamikaga. Mis peaks tegema selleks, et grupp hakkaks mõnusalt koos toimima. Siis peaks lähenema kuidagi teistmoodi alguses, et nad saaksid mingi ühisosa tunde ja hakkaksid avanema.“

Grupijuht (I31): „Kui ta olekski veebikoolitus, siis ta vajaks oluliselt põhjalikumalt lähenemist ja programmi kohandamist.“

Grupijuht (A39): „Saime tagasiside, et ka tavaolukorras võiks jääda osadele lapsevanematele, näiteks lapse haigestumise puhul, võimalus osaleda e-sessioonina, et teistest mitte maha jääda.“

Grupijuht (A02): „Oleks valmis kasutama e-lahendusi juhul, kus üks vanem ei saa osaleda kuna on füüsiliselt teises riigis. Koolituse alguses oli kaks korda, kui üks vanem oli haiglas operatsiooni järgselt ja osales kahel seansil läbi video ja see toimis üllatavalt hästi. Kuna grupp oli temaga saanud varem juba kohtuda, siis ei olnud ka grupil ebamugav ja ta sai kaasa rääkida ja suhelda.“

Lisateenused e-õppe korral

E-sessioonides segas lapsevanemate keskendumist asjaolu, et kodus viibivad lapsed vajasisid samal ajal nende tähelepanu. Seetõttu uuriti KOV-ide ja LVTK-de esindajatelt, kas nad kaaluksid e-lastehoiuteenuse pakkumist, mis toimuks e-kanalite vahendusel koolitussessiooni ajal, ning peredele toidupakkide koju viimist (koolituse raames toimuva toitlustusena).

25 vastajast 10 (40%) märkis, et nad oleksid pigem valmis kaaluma e-lastehoiuteenust (keegi ei olnud selleks kindlalt valmis); 11 (44%) vastasid, et pigem või kindlasti mitte ning neli (16%) ei osanud seisukohta võtta. Toidupakkide koju saatmist oli pigem või kindlasti valmis kaaluma 6 vastajat (24%), pigem või kindlasti mitte 18 (72%) ning üks vastaja ei osanud seisukohta võtta.

KOV-ide ja LVTK-de esindajatelt paluti lahtise vastusena kommenteerida, millega peaks nende arvates vanemlusprogrammi e-õpet korraldades edaspidi arvestama. Juhiti tähelepanu sellele, et mitte kõigil peredel ei ole e-õppeks vajalikku internetiühendust, võimalusi arvutit kasutada või vajalikke arvutioskusi (nt vähekindlustatud pered). Samuti märkisid mõned KOV-ide esindajad, et kõiki koolitusmeetodeid ei saa hästi e-kanalites rakendada ning eelistatud on kontaktõpe.

3 Koolituse tulemuslikkus

3.1 Koolituse läbimine

E-õppe kogemusega 43 grupis alustas aasta alguses koolitust 597 lapsevanemat ja koolituse lõpetas 456. Katkestanud või lõpetamiseks liiga vähe osalenud lapsevanemaid oli 24% (n = 141).⁴ See osakaal on suurem kui eelmisel aastal. 2019. aasta kevadel ja sügisel oli lapsevanemate osakaal, kes ei lõpetanud (vaid kontaktõppena toimunud) koolitust vastavalt 15% ja 18%.

Grupijuhtide intervjuudest ja ankeedi lahtistest vastustest ilmneb, et senisest suurem mitte lõpetanute osakaal oli seotud eriolukorra tingimustega. Näiteks kui esialgu osales koolitusel perest kaks vanemat, võis e-õppes jätkata vaid üks, kuna teine tegeles kodus viibivate lastega. Või pidi eelkõige lastele pühenduma üksikvanem. Ka tavapärane töögraafik võis eriolukorra tingimustes muutuda, mis ei võimaldanud enam nii hästi õhtusel koolitusel osaleda. Või loobus vanem seetõttu, et enda kodutöö ja laste koduõppega seoses tuli liiga palju arvutis töötada ja õhtul ei olnud enam jaksu e-koolitusel osaleda.

Grupijuht (A18): „Seoses e-koolitusformaadiga meil üks lapsevanem ei soovinud edasi osaleda, kuna ta istub 8 h päevas arvuti taga ning ütles, et see 2 h päevale otsa ei ole tema jaoks variant.“

Grupijuht (I31): „Üks vanem jättis pooleli programmi, kuna tal on erivajadusega laps kodus. Eriolukorras muutus see liiga koormavaks – olla lapsele õpetaja ja juhtida oma firmat.“

KOV-i esindaja (A06): „Oli lapsevanemaid, kes alguses olid kindlad, et neile sobib e-keskkonnas koolitus lõpuni läbida, kuid kes siiski osalema ei hakanud ja ka koolitajatega kontakti ei hoidnud/vältisid.“

⁴ Neljas grupis, kus oldi vahepeal u kaks kuud pausil ja jätkati kontaktõppega pärast eriolukorra lõppu, alustas 54 ja lõpetas 43 vanemat. 20% ei läbinud koolitust.

Lapsevanem (A235): „Töö tõttu olin tihti juba suurema osa päevast viibinud ekraani taga ning lapsed pidid vahel mitu tundi omaette olema. Õhtul tundus paar tundi sama asja veel teha väsitav nii endale kui lapsele. Samuti oli ainuke võimalus erinevaid jooksvaid asju ajada vaid õhtuti, kui laste isa koju jõudis. Igal nädalal ei olnud võimalust seda õhtut koolituse jaoks broneerida, sest muu elu oli juba nii rutiinist väljas.“

Lapsevanem (A108): „Näost-näkku kohtumistel olid osalejateks ka isad, kes said nii omavahel kui kogu grupiga oma nägemusi arutada. E-õppes haldasid isad samal ajal lapsi ja kahjuks nende arvamused ei jõudnud lauale.“

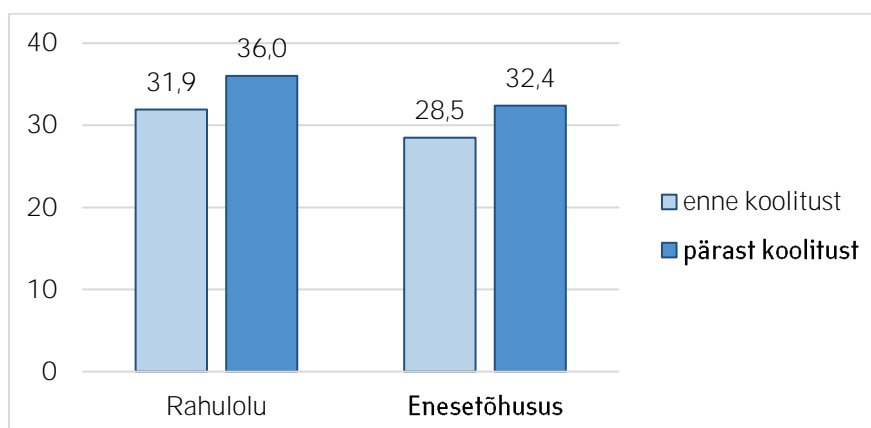
3.2 Tajutud vanemlik kompetentsus

Enne ja pärast koolitust täitsid lapsevanemad kaks küsimustikku – tajutud vanemliku kompetentsuse (PSOC) ning laste tugevuste ja raskuste küsimustiku (SDQ). Võrreldi nende vanemate andmeid, kellel olid korrektselt täidetud mõlema korra küsimustikud. PSOC küsimustiku puhul oli vastajate arv 415.

PSOC küsimustik sisaldab 16 väidet, millele lapsevanem vastab 6-pallisel nõustumise skaalal („nõustun täielikult“ kuni „ei nõustu üldse“). Vastuste põhjal arvutatakse kolm skoori: 1) rahulolu, 2) enesetõhusus, 3) vanemlik kompetentsus kokku. Rahulolu skoori alla koondub üheksa väidet. Skoori tulemus väljendab lapsevanema mure, frustratsiooni ja motivatsiooni taset ning saab olla vahemikus 9–54. Enesetõhususe skoori alla kuulub seitse väidet. Skoori tulemus väljendab suutlikkuse ja probleemide lahendamise oskuste taset lapsevanemana ning saab olla vahemikus 7–42. Kõigi väidete põhjal arvatud vanemliku kompetentsuse koondskoor saab olla vahemikus 16–96. Mida kõrgem on skoor, seda suurem on lapsevanema rahulolu ja enesetõhusus.

Koolituse lõpuks on rahulolu skoori tase kasvanud 4,1 punkti ja enesetõhususe skoori tase 3,9 punkti (vt joonis 12). Kompetentsuse koondskoor (summa kahest eeltoodud skoorist) on enne koolitust 60,5 ja pärast 68,4 (muutus 7,9 punkti). Kõik muutused on statistiliselt olulised ehk suurenenud on lapsevanemate rahulolu ja suutlikkus vanema rolli täita.

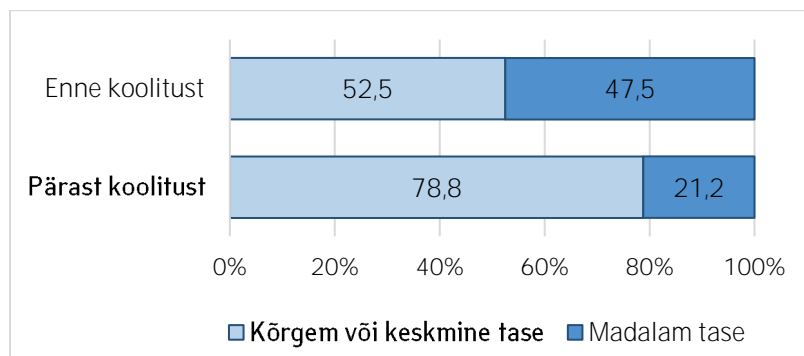
Eelmise aasta vanemlusprogrammi koolitusgruppides (kus toimus üksnes kontaktöpe) oli muutus suurem. 2019. aasta kevadel koolitusel osalenud lapsevanemate kompetentsuse skoori tase enne koolitust oli 60,6 ja pärast 70,1 (muutus 9,5 punkti) ning 2019. aasta sügisel toimunud gruppides vastavalt 60,7 ja 70,8 (muutus 10,1 punkti).

Joonis 12. PSOC küsimustiku skoorid enne ja pärast koolitust e-õpet kogenud gruppides (keskmine)

Tulemuste paremaks tõlgendamiseks jagati saadud skoorid kaheks grupiks. Aluseks on TAI 2016. aasta lõpus tehtud üle-eestilise rahvastiku-uuringu keskmised näitajad. Uuringu tulemuste järgi vaadati, milline on skooritase alumisel 20%-l rahvastikust (madalam tase) ja milline ülejäänud 80%-l rahvastikust (kõrgem ja keskmine tase). Nende piiride alusel jagati koolitusel osalenud lapsevanemad kaheks grupiks.⁵

Kui enne koolitust kuuluvad madalama kompetentsuse tasemega gruppi ligi pooled lapsevanemad, siis pärast koolitust u viiendik (erinevus on 24 protsendipunkti) (vt joonis 13). Eelmise aasta muutused on suuremad. 2019. aasta kevadel toimunud koolitustel kuulus enne koolitust kõrgema riskiga rühma 53% lapsevanematest ning pärast koolitust 16% (muutus 37 protsendipunkti). 2019. aasta sügisel toimunud gruppides oli see näitaja vastavalt 49% ja 14% (muutus 35 protsendipunkti).

Joonis 13. PSOC küsimustiku kompetentsuse skoori jaotus kaheks grupiks enne ja pärast koolitust (%)

3.3 Lapse tugevused ja raskused

SDQ puhul võrreldi eel- ja järelküsitluses 185 vastaja andmeid. Analüüsis arvestatud vastajate arv oli palju väiksem kui PSOC-i puhul, kuna elektroonse järelküsitluse puhul (mis toimus juhul, kui grupp ka lõpetas e-õppes ja enam ei kohtunud) ei olnud SDQ küsimustikku lisatud. SDQ elektroonne täitmine on tasuta ja seotud litsentsi taotlemisega, millega tegeletakse vajaduse korral edaspidi.

SDQ küsimustik koosneb 25-st lapse käitumise kohta käivast väitest. Vanem vastab väidetele kolmesel skaalal – kas see väide on tema lapse kohta vale, osaliselt õige või kindlasti õige. Vastuste põhjal arvutatakse kuus skoori: 1) käitumisega seotud raskused, 2) hüperaktiivsusega seotud raskused, 3) emotsioonidega seotud raskused, 4) teiste lastega suhtlemisega seotud raskused, 5) prosotsiaalsus, 6) raskuste koondskoor. Iga skoori alla koondub viis väidet ning tulemus saab olla vahemikus 0–10. Raskuste koondskoor, mis on nelja esimese skoori tulemuste summa, saab olla vahemikus 0–40. Mida kõrgem on raskustega seotud skooride tase, seda rohkem esineb lapse käitumisega probleeme, mida kõrgem on prosotsiaalsuse skoor, seda abivalmim ja koostööaltim on laps. Sekkumise tulemusel soovitakse näha raskustega seotud skooride kahanemist ning prosotsiaalsuse kasvamist.

Kui vanemal oli mitu vanemlusprogrammi sihtrühma kuuluvat last, täitis ta küsimustiku selle 2–8-aastase lapse kohta, kellega tal oli rohkem muresid. 41% vanemate hinnatud lastest on tüdrukud ja 59% poisid. 31% lastest on 2–3-aastased, 27% 4–5-aastased ja 42% vähemalt 6-aastased.

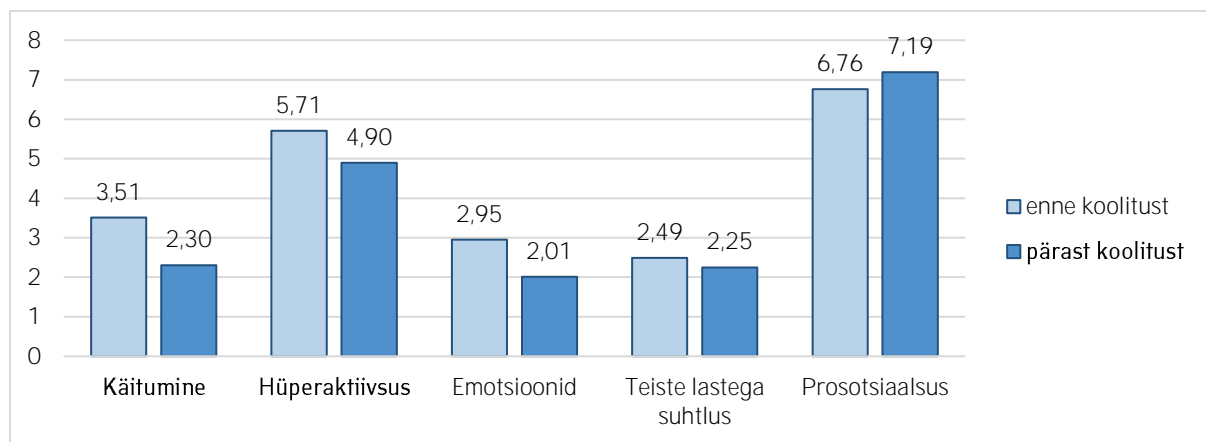
SDQ skoorid enne ja pärast koolitust on esitatud joonisel 14. Kõige kõrgem on tähelepanu- ja keskendumisraskuste skoori tase ning sellele järgneb käitumisega seotud näitaja (jonn, viha,

⁵ Uuringu üldraport: Trummal A. 2–12-aastaste laste vanemate tajutud kompetentsus ja käitumiseraskuste esinemine lastel. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, 2017.

sõnakuulmatus jm). Hüperaktiivsuse skoor on ka rahvastikus keskmiselt kõige kõrgem ja seega on teatud tasemel eakohane, et vastavat käitumist esineb enam. Koolitusele tulnud lapsevanemate laste raskuste skoorid on aga rahvastiku keskmisest kõrgemad (üle-eestilise uuringu raportile viitab allmärkus 5).

Kõik skoorid on koolituse järel statistiliselt olulisel määral muutunud: käitumine 1,21, hüperaktiivsus 0,81, emotsioonid 0,94, teistega suhtlus 0,24 ja prosotsiaalsus 0,43 punkti (vt joonis 14). Raskuste koondskoor oli enne koolitust 14,66 ja pärast koolitust 11,46. Raskuste tase kahanes 3,20 punkti võrra.

Eelmise aasta vanemlusprogrammi gruppides (kus toimus üksnes kontaktõpe) oli muutus mõnevõrra suurem. 2019. aasta kevadel toimunud koolitustel oli raskuste skoori tase enne koolitust 14,99 ja pärast 10,55 (muutus 4,44 punkti) ning 2019. aasta sügisel toimunud gruppides vastavalt 14,34 ja 10,28 (muutus 4,06 punkti).

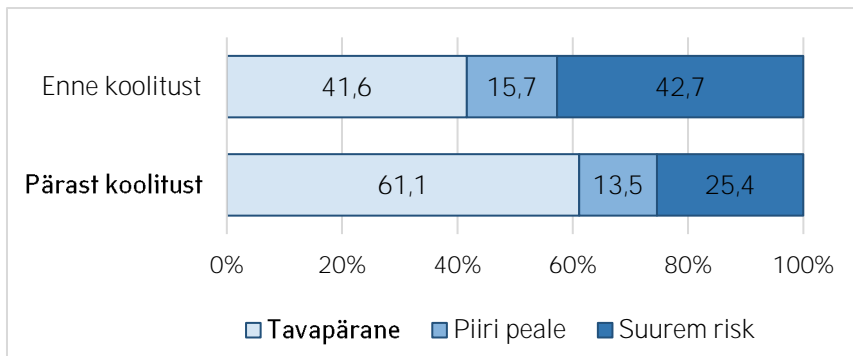

Joonis 14. SDQ küsimustiku skoorid enne ja pärast koolitust e-õpet kogenud gruppides (keskmine)

Skooride paremaks tõlgendamiseks on SDQ küsimustiku tulemused jagatud mitmeks grupiks. Aluseks on rahvastiku näitajad TAI 2016. aasta uuringust. Lapse tugevuste ja raskustega seotud küsimustiku põhjal arvatud skooride äralõikepunktid määratakse teooria põhjal, mille järgi ülemine 10% rahvastikust (antud juhul 2–8-aastastest lastest) kuulub kõrgema riskiga gruppi, järgmine 10% piiripealsesse gruppi ning alumine 80% tavapärase ehk eakohase käitumisega gruppi.⁶

Raskuste koondskoori järgi (mis arvestab nelja raskuste alaskoori tulemused kokku) kuulub 43% lastest, keda vanemad enne koolitust hindasid, suuremate probleemidega gruppi. Pärast koolitust on nende osakaal vähenenud 17 protsendipunkti (vt joonis 15). Eelmise aasta muutused olid mõnevõrra suuremad. 2019. aasta kevadel kuulus enne koolitust kõrgema riskiga gruppi 43% lastest ning pärast 16% (muutus 27 protsendipunkti). 2019. aasta sügisel toimunud gruppides oli see näitaja vastavalt 38% ja 15% (muutus 23 protsendipunkti).

⁶ Vt täpsemalt: Trummal A, Kukk M. Lapse käitumise ja vanemliku kompetentsuse küsimustike psühhomeetrilised omadused ning normatiivsed andmed. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, 2018.

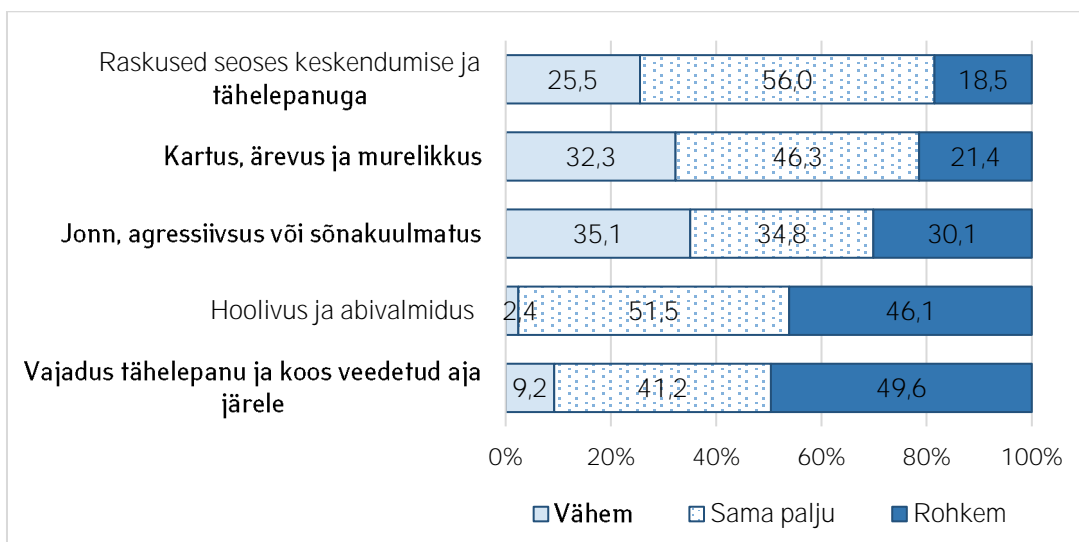

Joonis 15. SDQ küsimustiku raskuste skoori jaotus kolmeks grupiks enne ja pärast koolitust (%)

3.4 Muutused lapse käitumises eriolukorra ajal

Lapsevanematel paluti koolituse tagasisideankeedis anda hinnang ka sellele, kas eriolukorra jooksul on nende lapsel/lastel esinenud mõningaid käitumise ja meeleolusid tavapärasest rohkem või vähem. Vastati viiesel skaala („palju vähem“, „pigem vähem“, „sama palju“, „pigem rohkem“, „palju rohkem“). Joonisel 16 on vastused koondatud kolmeks grupiks.

Pooled lapsevanemad leidsid, et eriolukorra ajal oli nende lapsel kas mõnevõrra või palju rohkem vajadust tähelepanu ja koos veedetud aja järele. Samapalju vanemaid märkis, et lapse hoolivus ja abivalmidus kasvasid. Ligi kolmandiku sõnul suurenes jonn ja agressiivsus, kuid veidi rohkem vanemaid leidis, et see hoopis vähenes. Sama on tulemus kartuse/ärevuse ning tähelepanu- ja keskendumisraskuste puhul – umbes viiendik vanematest märkis, et lapsel esines neid enam, kuid sellest suurem on lapsevanemate osakaal, kes leidis, et taolist käitumist või meeleolu esines eriolukorra ajal vähem. Ilmselt kajastavad need laste jaoks positiivsed tulemused nii perega koos olemise ja ühiste ettevõtmiste aja suurenemist kui ka lapsevanemate võimalusi vanemlusprogrammis õpitud oskusi igapäevaselt rohkem kasutada. Samuti liiguti selle kahe kuu jooksul kogu aeg edasi koolituse teemadega.

Joonis 16. Hinnangud lapse käitumise ja meeleolu muutumisele eriolukorras võrreldes tavapärasega. Lapsevanemad (%)

Kokkuvõte

Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ on Eestis rakendatud kuus aastat ja 2020. aasta esimese poole seisuga on põhiprogrammi koolituse läbinud 2753 lapsevanemat 65 kohalikus omavalitsuses (KOV). Üle riigi koordineerib programmi Tervise Arengu Instituut (TAI) ning linna või valla tasandil korraldavad koolitusi KOV-id. Kaasatud on ka kolm laste vaimse tervise keskust (LVTK).

2020. aasta esimestel kuudel alustas „Imeliste aastate“ põhiprogrammi koolitusega 56 lapsevanemate gruppi üle Eesti. Märtsi keskpaigast kehtestati Eestis seoses COVID-19 ülemaailmse levikuga eriolukord. Muutunud tingimustes läks 43 vanemlusprogrammi gruppi üle e-õppele, 4 jätkasid kontaktõppega pärast eriolukorra lõppu (kaks kuud hiljem) ning 9 jäid sügiseni pausile.

Raportis kajastatakse osalise e-õppe kogemusi erinevate osapoolte vaatepunktist lähtuvalt. Analüüsitud on 47 grupijuhi, 25 korraldava organisatsiooni esindaja (KOV ja LVTK) ning 445 koolitusel osalenud lapsevanema tagasisidet. Lisaks on võrreldud koolituse eel- ja järelküsitluse tulemusi lapsevanemate poolt täidetud tajutud vanemliku kompetentsuse ning lapse tugevuste ja raskuste küsimustiku alusel. Andmeid kogus ja analüüsis TAI.

2–8-aastaste laste vanematele mõeldud „Imeliste aastate“ koolituse põhiprogramm koosneb 16 iganädalasest sessioonist, mida viivad läbi kaks grupijuhti. Ühes grupis osaleb kuni 14 lapsevanemat. Kohtumiste vahepeal tehakse kodutöid ja praktiseeritakse oma vanemlikke oskusi koos lastega. Koolitusgrupid läbisid alatest märtsi keskpaigast e-õppes 6–12 sessiooni. Kõige rohkem oli grupe, kes tegid e-õppes 8–9 sessiooni ehk umbes pool koolituse mahust. E-õpe toimus valdavalt Zoomi keskkonnas. Enamasti oli e-sessioon sama pikk kui kontaktkohtumine ja kestis u kaks tundi. Kolmandik grupijuhtidest tegi e-sessioone, mis olid kontaktkohtumistest lühemad. Tagasisidest koorusid välja järgmised teemad, millele edaspidi e-õppe korraldamisel tähelepanu pöörata.

VALMISOLEK E-ÕPPEKS, TÖÖKOORMUS JA UUTE OSKUSTE OMANDAMINE

- ✓ Muutunud olukorrale reageerimisel sai määravaks poolte paindlikkus ja valmisolek uusi tööviise proovida. Eriolukorra alguses tekkis TAI ja korraldavate organisatsioonide tasandil mõningane teadmatus ja otsuste viibimine seoses sellega, kas ja kuidas on võimalik edasi minna. Viivitused tekitasid rahulolematust nendes grupijuhtides, kes olid kohe valmis e-õpet proovima. Muutunud olukorrale suudeti siiski piisavalt kiiresti reageerida ning pärast kahe- kuni kolmenädalast pausi ja vajalikke ümberkorraldusi jätkas kolmveerand koolitusgruppide e-õppega. Grupijuhid ise olid lahenduste leidmisel ja lapsevanemate kaasamisel aktiivsed ning nende valmisolek tõmbas kaasa ka KOV-id. Lapsevanemate nõustumist e-õppega soodustas asjaolu, et grupid olid juba mõnda aega koos käinud, saavutanud hea kontakti ning näha oli esimesi tulemusi.
- ✓ Erinevate osapoolte arvates oli see hea saavutus, et koolitused ei jäänud teadmata ajaks pooleli. Lisaks vanemlusprogrammi eesmärkide täitmisele pakkus koolituste jätkumine peredele toetust eriolukorras, mis tekitas paljudele suuri muutusi tavapärasel elukorralduses. Lapsevanemad täheldasid, et nende pereeluga seotud koormus kasvas, samuti tõusis stressi ja ärevuse tase. Teiselt poolt suurenes ka üksteise toetamine ja suhtlemine pereliikmete vahel.
- ✓ E-õppele üleminek tingis muudatusi töökorralduses ja suurendas mõneks ajaks grupijuhtide koormust. Nii grupijuhid, korraldavad organisatsioonid kui ka TAI pidid läbi mõtlema, kuidas töökorraldust muuta. TAI jaoks oli see seotud juriidilise poole ning grupijuhtide toetamisega. Grupijuhid pidid e-õppele üle minnes tegema koostööd KOV-iga, panema koos kaasgrupijuhi paika uued töötamise viisid, õppima tundma e-keskkonna võimalusi, kohandama koolitamist vastavalt e-keskkonna võimalustele, pakkuma lapsevanematele lisatuge (tehniline valmidus,

stressiga toimetulek) jmt. See puudutas eelkõige e-õppe esimesi nädalaid. Pärast seda tekkis juba vilumus ja harjuti uue koolitamise viisiga. Samas vähenes grupijuhtide ajakulu selle võrra, et nad ei pidanud kohale sõitma ega ruumi koolituseks ette valmistama.

- ✓ **Oluline on pakkuda grupijuhtidele täienduskoolitust ja toetust.** Enamikul grupijuhtidel puudus varasem e-koolitamise kogemus. E-keskkondade võimalustest tuli neil esmalt ise ülevaade saada ning TAI poolsed Zoomi koolitused lisandusid maikuu esimeses pooles. Pärast kevadiste koolituste lõppu (alates augustist) sai pakkuda kovisioone, e-õppes osalejate aktiivse kaasamise koolitust ning programmi arendaja poolt läbi viidud supervisioone, et suurendada valmisolekut vajaduse korral sügisel e-õppega jätkata. 2020. aasta oktoobrikuu seisuga on osad sügiseseid grupid juba e-õppega alustanud.

LAPSEVANEMATE VÕIMALUSTE EBAVÕRDSUS

- ✓ **E-sessioonidel osalemisel oli omajagu tehnilisi takistusi, mis sõltusid perede võimalustest.** Kõige rohkem tekkis probleeme internetiühenduse võimsuse ja kvaliteediga (hakib, udune, katkeb), mis oli kehvem nt maapiirkonnas. Ka mõjutas osalemist arvutitega seotu: mõnel vanemal puudus kaamera või ei töötanud mikrofoni, arvuti võis olla vana või polnud seda üldse, mõned vanemad osalesid telefoni teel. Ka oli Zoomi keskkond lapsevanemate jaoks uus ja vajab harjumist.
- ✓ **Osad vanematel oli muutunud olukorras keeruline e-õppeks aega leida.** E-sessioonid toimusid õhtuti, nagu varasemad kontaktkohtumised, ning enamikul ei olnud keeruline osalemiseks aega võtta. Samas võis eriolukorra tingimustes e-sessioonil osalemist takistada vajadus lastega tegeleda (kuna lapsed olid kodus ja suuremad vajasisid abi distantsõppel), muud kodused toimetused (nt õhtusöögiaeg), muudatused töökorralduses (suurenenud töökoormus, muutunud tööaeg) või liiga suureks paisunud ekraaniaeg (seoses kodutöö ja laste distantsõppega).
- ✓ **Paljud lapsevanemad ei saanud e-sessioonide ajal hästi keskenduda.** Koolitusele keskendumine oli häiritud eelkõige seetõttu, et lapsed olid samal ajal kodus ja vajasisid vanemate tähelepanu, mistõttu tuli vahepeal nendega tegeleda. Mõned vanemad, kes muidu käisid koolitusel koos, osalesid seetõttu ühekaupa. Kontaktõppe puhul pakuti koolitusega samal ajal nii lastehoiu teenust kui ka toitlustamist, millest e-õppe ajal puudust tunti.
- ✓ **E-õppe puhul hinnati kõrgelt mugavust ja aja kokkuhoidu.** Virtuaalne koolitus pakkus osalemiseks paindlikke võimalusi, kuna ei pidanud kuhugi kohale minema. Selle arvelt tekkis aja kokkuhoid ning pärast sessiooni sai kohe koduste toimetustega jätkata. Leidus lapsevanemaid, kellele see sobis, et lapsi ei pidanud koolituse ajaks kellelegi hoida andma ja sai koos nendega kodus olla. Mõnikord aga ei teinud lapsevanemad osalemise koha osas häid valikuid: kirjeldati üksikuid juhtumeid, kus koolitusel osaleti nt telefoni teel ise samal ajal autot juhtides või töökohal olles.
- ✓ **Vajab läbimõtet, millist tehnilist või muud tuge on võimalik lapsevanematele pakkuda.** E-õppes osalemisega seotud kitsaskohad saab välja selgitada iga osalejaga isiklikult suheldes. Grupijuhid seda osaliselt ka tegid, kuivõrd koolitusega käivad kaasas iganädalased individuaalsed kõned lapsevanematega. Ilmselt vajab osa vanemaid e-õppes rohkem järeleaitamist. Ka e-õppe korral oleks vaja leida koduse olukorra toetamiseks lisateenuste võimalusi. Täna on näiteks olemas e-lapsehoiu pakkujad ja kodudesse on võimalik toitu tellida. Neid võimalusi tuleks proovida. Samuti võiks mõelda, kas saab parandada nende perede

koolitusel osalemise suutlikkust, kellel ei ole arvutit või see on vana ja puudulike funktsioonidega.

E-ÖPPE SOBIVUS JA PROGRAMMI KOHANDUSED

- ✓ Enamik grupijuhte leidis, et erinevate koolitusteemade käsitlemine õnnestus hästi. E-õppe alguseks oli kontaktõppes juba läbitud lapsega mängimise ja tunnustamise teema ning enamikul ka premeerimise ja käitumisele eesmärkide seadmise teema. Valdavalt alustati e-õpet reeglite kehtestamisest, mis sobis hästi konteksti, kus lapsed olid koos vanematega kodus. Järgnesid neutraalseks jäämise ja aja mahavõtmise meetodika, loomulikud ja loogilised tagajärjed ning lastele probleemide lahendamise õpetamine. Kõige rohkem raskusi tekitas aja mahavõtmise meetodika käsitlemine e-õppes. See oli seotud koolitusmeetodite kasutamise võimalustega, kuivõrd rollimänge (mis on mõne teema edastamisel eriti vajalikud) oli e-õppes raske teha.
- ✓ Koolitusmeetodite kasutamisel oli kõige keerulisem rollimängudega. Suureks väljakutseks oli leida sobiv viis rollimängude läbiviimiseks ekraani vahendusel. Mõned grupijuhid jätsid rollimängud ära või tegid neid vähem. Enamik leidis võimalusi mugandusteks: kasutati lihtsustatud stsenaariume, grupijuhid tegid rollimängu omavahel, vanemad tegid seda grupitööna, rollimängus osalesid ühe pere vanemad (kes olid koos arvuti taga) jmt. Lapsevanematel võis olla mängitavat olukorda ekraani vahendusel keeruline tajuda. Kui rollimänge tehti vähem, kasutati selle võrra rohkem videote näitamist ja arutelul.
- ✓ Kõige paremini õnnestusid grupitööd ja arutelud. Info edastamine grupijuhtide poolt, videote vaatamine ja arutelud õnnestusid pigem hästi. Videote ekraanile näitamisel võis siiski tekkida tehnilisi tõrkeid ja mõned grupijuhid jõudsid videoid kasutada vähem kui kontaktõppes. Grupijuhid kiitsid Zoomi keskkonnas grupitööde läbiviimise võimalusi. Suuremaks väljakutseks olid arutelud kogu grupiga, sest e-õppes kippusid need olema vähem intensiivsed ning kõik ei saanud alati piisavalt rääkida või küsida. Ka tehniliselt ei sujunud kõik takistusteta (viivitused, üksteisest üle rääkimine vmt). Ära jäid üksteisega suhtlemised vahetult enne ja pärast sessiooni ning pauside ajal, mida osalejad vajalikuks pidasid.
- ✓ E-õppe käigus võis tekkida raskusi kodutööde tegemisega, samas oli praktiseerimiseks rohkem võimalusi. E-õppes oli osal vanematel vähem motivatsiooni, distsipliini või ka aega ja energiat kodutööde tegemiseks. Kodutööde tulemuste käsitlemine ei pruukinud e-sessiooni ajal olla nii põhjalik kui kontaktõppes. Teiselt poolt tekkis lastega oskuste harjutamiseks rohkem võimalusi, kuna lapsed olid koos vanematega kodus.
- ✓ Seoses viiruse leviku ja eriolukorraga tekkis lisateemasid, mida koolituse käigus arutada. Grupijuhid märkisid, et lisateemasid tuli juurde eelkõige eriolukorra alguses. Need puudutasid pingete, emotsioonide ja väsimusega toimetulekut, laste toetamist koduõppel, tööga toimetulekut, hakkama saamist olukorras, kus kogu pere on kodus.
- ✓ Arvuti kaudu oli teisi inimesi keerulisem tunnetada ja raskem koostööd teha. Osa grupijuhte märkis, et ekraani kaudu oli keeruline osalejaid jälgida ning vanemate emotsioonidest ja kaasatusest aru saada. Ka koostöö teise grupijuhiga nõudis uut moodi harjumist. E-keskkonnas grupi juhtimine võttis rohkem energiat ja oli väsitavam. Ka mitu lapsevanemat märkis, et kontaktõpe on nii emotsionaalselt kui ka sisuliselt parema kvaliteediga kui e-õpe.
- ✓ Lisandusid uued konfidentsiaalsusega seotud küsimused, kuid grupiliikmete omavahelise usalduse säilitamine raskusi ei tekitanud. Tuli välja, et kodus võis olla keeruline leida rahulikku

Заключение

Родительская программа "Невероятные годы" проводится в Эстонии шесть лет, и по состоянию на первую половину 2020 года обучение в рамках основной программы прошли 2753 родителя в 65 местных самоуправлениях. По всей стране координатором программы является Институт развития здоровья (ИРЗ), а на уровне города или волости организацией обучения занимаются органы местного самоуправления. Также в программе участвуют три центра душевного здоровья для детей (ЦДЗД).

В первые месяцы 2020 года обучение в рамках основной программы "Невероятные годы" начали 56 родительских групп по всей Эстонии. С середины марта в Эстонии действовала чрезвычайная ситуация в связи с глобальным распространением коронавируса. В изменившихся условиях 43 родительских группы перешли на онлайн-обучение, 4 продолжили контактное обучение после окончания чрезвычайной ситуации (два месяца спустя), и 9 групп приостановили обучение до осени.

В отчете отображен опыт, связанный с частичным онлайн-обучением, с точки зрения разных участников процесса. Была проанализирована обратная связь, полученная от 47 руководителей групп, 25 представителей организации, занимающейся проведением обучения (местное самоуправление и ЦДЗД) и 445 родителей, которые участвовали в обучении. Кроме того, было проведено сравнение результатов опросов, проведенных до и после обучения, на основании заполненных родителями опросников о родительской компетентности и сильных сторон и трудностей детей. Сбором и анализом данных занимался ИРЗ.

Основная программа обучения "Невероятные годы", предназначенная для родителей детей в возрасте 2-8 лет, состоит из 16 еженедельных занятий, которые проводят два руководителя группы. В одной группе занимается до 14 родителей. Между встречами родители выполняют домашнюю работу и практикуют свои родительские навыки вместе с детьми. Группы обучения с середины марта прошли 6-12 онлайн-занятий. Больше всего было групп, которые прошли 8-9 занятий в рамках онлайн-обучения, т.е. половину объема курса. Онлайн-обучение проводилось преимущественно в среде Zoom. В основном онлайн-занятия имели такую же продолжительность, как и контактные встречи, т.е. два часа. Одна треть руководителей групп проводили онлайн-занятия, которые были короче контактных встреч. В составе обратной связи наиболее важными оказались следующие темы, на которые в дальнейшем следует обращать особое внимание в ходе организации онлайн-обучения.

ГОТОВНОСТЬ К ОНЛАЙН-ОБУЧЕНИЮ, РАБОЧАЯ НАГРУЗКА И ОСВОЕНИЕ НОВЫХ НАВЫКОВ

- ✓ В ходе формирования реакции на изменившуюся ситуацию определяющую роль сыграла гибкость и готовность сторон пробовать новые методы работы. В начале чрезвычайного положения на уровне ИРЗ и организаций, занимающихся проведением обучения, царил некоторая неизвестность и задержка в принятии решений в связи с тем, можно ли продолжать работу и если да, то каким образом. Подобные задержки вызвали недовольство среди тех руководителей групп, которые были готовы сразу же опробовать онлайн-обучение. И все же сторонам удалось достаточно быстро отреагировать на изменившуюся ситуацию, и после двух-трехнедельной паузы и необходимой реорганизации работы, три четверти групп продолжили учиться онлайн. Руководители групп сами активно занимались поиском решений и привлечением родителей, и их активность также вовлекла в этот процесс органы местного самоуправления. Согласию родителей на онлайн-обучение способствовало то обстоятельство, что группы уже

занимались вместе какое-то время, добились хорошего контакта и видели первые результаты.

- ✓ По мнению различных сторон, хорошим достижением было то, что курсы не прервались на половине. Помимо исполнения целей родительской программы, продолжение курсов обеспечило семьям поддержку в рамках чрезвычайного положения, которое стала причиной серьезных изменений в обычном жизненном укладе многих семей. Родители отметили, что нагрузка, связанная с их семейной жизнью возросла, а также повысился уровень стресса и тревожности. С другой стороны, также увеличились поддержка и общение между членами семьи.
- ✓ Переход на онлайн-обучение стал причиной изменений в организации труда и на некоторое время увеличил нагрузку для руководителей групп. Как руководители групп, занимающихся проведением курсов, так и ИПЗ должны были продумать, каким образом изменить организацию труда. Для ИПЗ это было связано с юридической стороной и с поддержкой руководителей групп. Руководители групп при переходе на онлайн-обучение должны были вести совместную работу с органами местного самоуправления, совместно с коллегами внедрять новые методы работы, изучить возможности онлайн-среды, адаптировать обучение в соответствии с возможностями онлайн-среды, предложить родителям дополнительную поддержку (техническая совместимость, умение справляться со стрессом) и т.п. Прежде всего, это касалось первых недель онлайн-обучения. Участники процесса понемногу привыкли к новому способу обучения. В то же время уменьшились временные затраты руководителей групп в том плане, что им больше не нужно было тратить время на дорогу в учебный центр и готовить помещения к курсам.
- ✓ Важно предлагать руководителям групп курсы повышения квалификации и поддержку. У большинства руководителей групп отсутствовал предыдущий опыт обучения онлайн. Сначала, им пришлось самостоятельно изучить возможности различных онлайн-платформ, а в первой половине мая добавились курсы ИПЗ по использованию Zoom. После окончания весенних курсов (с августа) появилась возможность предложить ковидию, курсы по активному вовлечению участников в онлайн-обучение и супервизию от создателя программы в целях повышения уровня готовности, в случае необходимости, продолжить онлайн-обучение осенью. По состоянию на октябрь 2020 г. часть осенних групп уже приступила к онлайн-обучению.

НЕРАВЕНСТВО ВОЗМОЖНОСТЕЙ РОДИТЕЛЕЙ

- ✓ Для участия в онлайн-занятиях иногда возникал ряд технических препятствий, которые зависели от возможностей семей. Больше всего проблем возникало с мощностью интернет-соединения и его качеством (зависает, мутная картинка, прерывается), которое было хуже, например, за городом. Также на участие влияли аспекты, связанные с компьютерами: у некоторых родителей не было камеры или не работал микрофон, компьютер был старым или его вообще не было, некоторые родители принимали участие в обучении через телефон. Среда Zoom также была новой для родителей, и ее использование требовало практики.
- ✓ Части родителей было сложно найти время на онлайн-обучение в изменившейся ситуации. Онлайн-занятия проводились по вечерам, как и обычные контактные встречи, и для большинства родителей не представляло труда найти время для участия в обучении. В то же время в условиях чрезвычайного положения участие в онлайн-занятии могла препятствовать необходимость заниматься детьми (т.к. дети были дома, старшие

дети нуждались в помощи в ходе дистанционного обучения) и другими домашними делами (например, приготовление ужина), изменения в организации труда (повышенная рабочая нагрузка, изменившееся рабочее время) или слишком продолжительное время, проведенное у экрана компьютера (в связи с домашними заданиями и дистанционным обучением детей).

- ✓ **Многим родителям не удавалось как следует сконцентрироваться во время онлайн-занятий.** Прежде всего, концентрация на занятиях была нарушена по той причине, что дети были дома и нуждались во внимании родителей, в результате чего иногда приходилось ими заниматься. Поэтому некоторые родители, которые вместе ходили на курсы, принимали участие в онлайн-занятиях по одному. При контактном обучении на курсах предлагалась услуга присмотра за детьми и питание, и во время онлайн-обучения ощущалась их нехватка.
- ✓ **В отношении онлайн-обучения родители высоко оценили удобство и экономию времени.** Виртуальные курсы обеспечили более гибкие возможности участия, т.к. не нужно было куда-то идти или ехать. За счет этого возникла экономия времени, и после занятия можно было сразу же продолжить заниматься своими делами. Среди родителей были те, кому подошло то обстоятельство, что детей не пришлось куда-то отправлять на время курсов, и можно было быть вместе с ними дома. Тем не менее, иногда родители делали не совсем правильный выбор места для занятий: были отдельные случаи, когда родители участвовали в занятиях, например, через телефон, одновременно управляя автомобилем, или же на рабочем месте.
- ✓ **Нужно обдумать, какую техническую и прочую поддержку можно предложить родителям.** Различные затруднения, связанные с участием в онлайн-обучении, можно выяснить в ходе личного общения с каждым из участников. Руководители групп частично этим занимались, поскольку в ходе обучения проходят индивидуальные еженедельные беседы с родителями. Очевидно, часть родителей нуждается в большей поддержке в рамках онлайн-обучения. Также при проведении онлайн-обучения нужно найти возможности дополнительных услуг для домашней обстановки. Например, сегодня существует услуга присмотра за детьми онлайн, и можно заказывать еду на дом. Следует опробовать эти возможности. Также следует подумать о том, можно ли улучшить способность принимать участие в курсах тех семей, у которых нет компьютера, или же компьютер старый и не имеет необходимых функций.

ПРИГОДНОСТЬ ОНЛАЙН-ОБУЧЕНИЯ И МОДИФИКАЦИИ ПРОГРАММЫ

- ✓ **Большинство руководителей групп считают, что различные темы на курсах удалось рассмотреть в достаточной степени.** К началу онлайн-обучения в ходе контактного обучения уже были пройдены темы игры и похвалы, а также большинство родителей прошли тему поощрения. Подавляющее большинство родителей начали онлайн-обучение с установления правил, которые хорошо подходили в контексте обучения дома вместе с детьми. Следующими темами были умение сохранять нейтралитет и методика тайм-аута, естественные и логичные последствия и обучение ребенка решению проблем. Больше всего затруднений возникло при рассмотрении методики тайм-аута в рамках онлайн-обучения. Это было связано с тем, что в рамках онлайн-обучения было сложно проводить ролевые игры, которые имели особое значение при изучении ряда тем.
- ✓ **Из всех методов обучения сложнее всего было с ролевыми играми.** Сложной задачей стал поиск подходящего способа проведения ролевых игр через экран компьютера.

Некоторые руководители групп не проводили ролевые игры или проводили их в меньшем объеме. Большинство групп нашли возможность приспособиться: они использовали упрощенные сценарии, руководители групп проводили ролевые игры между собой, родители делали это в виде групповой работы, в ролевой игре участвовали родители из одной семьи (которые вместе находились за компьютером) и т.д. Родителям было сложнее воспринимать игровую ситуацию через экран компьютера. В случае, если ролевые игры использовались в меньшей степени, было больше видео и обсуждений.

- ✓ **Лучше всего удавалось проводить групповую работу и обсуждения.** Передача информации руководителям групп, просмотр видео и обсуждения проходили хорошо. И все же при демонстрации видео на экране могли возникать технические неполадки, а некоторые руководители групп использовали видео в меньшей степени, чем в ходе контактного обучения. Руководители групп одобрили возможности проведения групповой работы в среде Zoom, Сложной задачей было проведение обсуждений всей группой, т.к. в рамках онлайн-обучения они были менее интенсивными, и не все родители получали возможность высказаться или спросить. В техническом плане также были некоторые сложности (задержки, одновременный разговор нескольких участников и т.п.). Не было общения участников между собой непосредственно до и после занятий и во время перерывов, которое участники считали необходимым.
- ✓ **В ходе онлайн-обучения могли возникать сложности с выполнением домашних заданий, но в то же время было больше возможностей для практики.** В рамках онлайн-обучения у некоторых родителей было меньше мотивации, дисциплины, а также времени и энергии на выполнение домашних заданий. Проверка результатов домашних заданий во время онлайн-занятий не всегда была настолько же тщательной, как в рамках контактного обучения. С другой стороны, было больше возможностей отработать навыки вместе с детьми, т.к. дети были дома вместе с родителями.
- ✓ **В связи с распространением вируса и чрезвычайной ситуацией возникли дополнительные темы для обсуждения на курсах.** Руководители групп заметили, что дополнительные темы появились, прежде всего, в начале чрезвычайной ситуации. Они касались напряжения, эмоций и способности справляться с усталостью, поддержки детей в ходе домашнего обучения, способности справляться с рабочей нагрузкой, а также умения справляться в ситуации, когда дома находится вся семья.
- ✓ **Через компьютер было сложнее понять других участников группы и вести совместную работу.** Часть руководителей групп отметила, что через экран компьютера сложно наблюдать за участниками и понимать, какие эмоции испытывают родители, и насколько они вовлечены в работу. Совместная работа с другим руководителем группы также требовала практики. Руководство группой в онлайн-среде требовало больше энергии и было более утомительным. Также несколько родителей отметили, что контактное обучение как в эмоциональном плане, так и в плане содержания имеет более высокое качество, чем онлайн-обучение.
- ✓ **Добавились новые вопросы, связанные с конфиденциальностью, однако сохранение доверия между членами группы не вызвало каких-либо сложностей.** Оказалось, что дома сложно найти спокойное и уединенное место, чтобы другие члены семьи не слышали темы, обсуждаемые участниками онлайн-занятий. На уровне координатора программы также возникли новые юридические вопросы, которые требуют тщательного обдумывания. На основе обратной связи не было обнаружено каких-либо проблем, связанных с доверием между членами группы. И все же руководители групп упомянули, что добиться взаимного доверия и открытости может быть сложнее, если группа с самого

начала будет заниматься онлайн. Часть групп после окончания чрезвычайного положения успела провести одну или несколько контактных встреч. По словам руководителей групп, возвращение к контактному обучению не было сложным процессом, и единение групп сохранилось.

- ✓ Родители были очень довольны работой руководителей групп, и многим также подошло частичное онлайн-обучение. Чуть более половины родителей считают, что онлайн-обучение подошло им во всех отношениях, трети родителей оно подошло частично, и более одной десятой родителей отметили, что оно им совсем не подошло. В рамках всей обратной связи об обучении (контактное и онлайн-обучение) родители отметили, что темы курсов и методы их отображения были для них полезными, хотя некоторые из них было сложнее усвоить или использовать. Родители дали очень хорошую оценку руководителям групп в связи с владением темами курсов, вовлечением и способностью вникнуть в ситуации разных семей. Также родители похвалили умение руководителей групп справляться с чрезвычайным положением.
- ✓ Руководители групп и представители организаций, занимающихся проведением обучения, считают полезным опыт, полученный в рамках онлайн-обучения весной 2020 года. Чуть более трех четвертей руководителей групп и представителей органов местного самоуправления и ЦДЗД отметили, что опыт онлайн-обучения в рамках родительской программы был полезным во всех отношениях. Оценка остальных участников процесса была, скорее, в середине шкалы, но никто не считает полученный опыт отрицательным. Получению положительного и полезного опыта способствовало то обстоятельство, что руководители групп уже провели достаточное количество контактных встреч, и им удалось добиться доверия между членами групп и комфортного ощущения. Были пройдены базовые темы курса, такие как игра и похвала.
- ✓ Курсы были в некоторой степени менее результативными по сравнению с прошлым годом. Курс "Невероятные годы" весной 2020 года (с частичным онлайн-обучением) закончили 456 взрослых, что составило 76% от общего количества участников, которые приступили к прохождению курсов. Каждый четвертый участник прервал обучение или принимал участие в недостаточной степени. В 2019 году доля участников курсов, которые их не закончили, составила менее пятой части. Изменения, которые измерялись в ходе опроса до и после курса при помощи "Опросника родительской компетентности" (PSOC) и "Опросника сильных сторон и трудностей" (SDQ), были менее значительными, чем в прошлом году. И все же повысился уровень удовлетворенности и уверенности в своих силах среди родителей, а проблемы с поведением у детей сократились (согласно статистическим данным – в значительной степени).
- ✓ Руководители групп и занимающиеся проведением обучения организации готовы и в дальнейшем проводить онлайн-обучение в аналогичной ситуации. Все руководители групп, ответившие на вопросы анкеты, и представители органов местного самоуправления и ЦДЗД готовы и в дальнейшем проводить онлайн-обучение, если в связи с распространением вируса снова будут введены ограничения. В обычной ситуации к онлайн-обучению готовы около половины руководителей групп и треть представителей занимающихся проведением обучения организаций. Упоминается, что возможность виртуального обучения можно рассматривать в исключительных случаях (например, если у участника заболел ребенок, или один из родителей живет за границей). Однако, в общем и целом системный переход на онлайн-обучение должен быть хорошо обоснованным, и не следует отдавать ему предпочтение с учетом содержания и формата курсов.

Summary

The Incredible Years parenting programme has been held in Estonia for six years, and as at the first half of 2020, 2753 parents in 65 local governments have completed the Preschool Basic training programme. The programme is being coordinated across the country by the National Institute for Health Development (NIHD), with local governments responsible for organising trainings at the city or rural municipality level. **Three children's mental health centres are also involved.**

In the first months of 2020, 56 groups of parents from across Estonia started training in the Incredible Years Preschool Basic program. From mid-March, a state of emergency was established in Estonia in connection with the global spread of the COVID-19. Under the changed conditions, 43 training groups switched to e-learning, four continued contact training after the end of the emergency (two months later) and nine took a break until the autumn.

The report reflects the experiences from partial e-learning from the point of view of different parties. **Feedback from 47 group leaders, 25 representatives of local governments and children's mental health centres, and 445 parents who participated in the training, has been analysed.** In addition, the results of pre- and post-training survey have been compared. For that participants **filled out questionnaires on parental competence and child's strengths and difficulties.** Data was collected and analysed by the NIHD.

The Preschool Basic training programme, for parents of children aged 2–8, consists of 16 weekly sessions conducted by two group leaders. Up to 14 parents participate in a single group. Homework is completed between meetings and parenting skills are practiced with the children. From mid-March onwards, the training groups completed 6–12 sessions in e-learning. Most of the groups completed 8–9 sessions via e-environment, i.e. about half of the training volume. E-learning took place mostly in the Zoom environment. In most cases, the e-session was as long as a contact meeting, lasting for about two hours. One third of group leaders conducted e-sessions that were shorter in duration than the contact meetings. The following topics emerged from the feedback, which should be paid attention to when organizing e-learning in the future.

READINESS FOR E-LEARNING, WORKLOAD AND THE ACQUISITION OF NEW SKILLS

- ✓ **In reacting to the changed situation, the flexibility and readiness of the parties to try new ways of working became decisive.** At the beginning of the emergency situation a degree of uncertainty and a delay in decision making developed at the level of the NIHD and local governments about whether and how it would be possible to proceed. The delay caused dissatisfaction among those group leaders who were immediately ready to try their hands at e-learning. Even so, it was possible to react quickly enough, and after a two- to three-week break and the necessary restructuring, three quarters of the training groups continued with e-learning. Group leaders themselves were active in finding solutions and involving parents, and their readiness also attracted local governments. **The parents' acceptance of e-learning was facilitated by the fact that the groups had already been meeting for some time, had established a good rapport, and the first results could be seen.**
- ✓ **In the opinion of different parties, it was a positive achievement that the training was not delayed indefinitely.** In addition to fulfilling the goals of the parenting programme, the continuation of training provided support to families during the emergency situation, which caused significant upheaval in normal everyday life for many. Parents noticed that the burden associated with their family life increased, as did the levels of stress and anxiety. On the other hand, mutual support and communication between family members also increased.

- ✓ The transition to e-learning led to changes in work organization and increased the workload of group leaders for a period of time. Group leaders, the local governments, centres and the NIHD had to think about how to change the work organization. For the NIHD, this was related to legal side and supporting group leaders. Group leaders had to cooperate with the local government, establish new ways of working with the co-group leader, learn about e-environments, adapt the training methods according to the possibilities of the e-environment, offer parents additional support (technical readiness, coping with stress), etc. This was especially true in the first weeks of e-learning. After which, proficiency developed and participants acclimated to the new way of training. At the same time, the time spent by group leaders was reduced by not having to travel and prepare the room for training.
- ✓ It is important to provide in-service training and support for group leaders. The majority of group leaders lacked previous e-training experience. They first had to obtain an overview of the possibilities offered by the e-environments themselves, and Zoom trainings conducted by the NIHD were added in the first half of May. Following the end of spring trainings (from August), co-visions, training for the active involvement of e-learners and supervisions conducted by the developer of the Incredible Years programme could be offered to increase the level of readiness to continue with e-learning in the autumn, if necessary. As at October 2020, some autumn groups have already started e-learning.

INEQUALITIES IN OPPORTUNITIES OF PARENTS

- ✓ There were a number of technical barriers to participating in e-sessions, which depended on the capabilities available to the families. The majority of the problems involved the capacity and quality of the Internet connection (foggy, interruptions), which was worse, for example, in rural areas. Participation was also affected by computer-related issues: some parents did not have a camera or the microphone was broken, the computer may have been old or there was no computer, and some parents participated by telephone. The Zoom environment was also new for parents and required some getting used to.
- ✓ Some parents found it difficult to find time for e-learning within the context of new situation. E-sessions were held during the evenings, as was the case with previous contact meetings, and most did not find it difficult to take the time to attend. However, under the conditions of the emergency situation, participation in an e-session may have been hampered by the need to engage with children (children were at home and older children needed help with distance learning), other housework (e.g. dinnertime), changes in work organization (increased workload, changed working hours) or screen time that had become excessive (related to remote working and distance learning by children).
- ✓ Many parents were unable to concentrate effectively during e-sessions. The focus on training was mainly disrupted by children who were at home at the same time and required the attention of their parents, so they had to be dealt with in the meantime. Some parents, who otherwise attended the training together, therefore participated on an individual basis. In the case of contact learning, both childcare and catering were offered. That was sorely missed during e-learning.
- ✓ In the case of e-learning, convenience and saving of time were highly valued. Virtual training offered flexible opportunities to participate, as participants did not have to go anywhere. It also allowed participants to continue with housework immediately after the session. There were parents who liked that their children were at home during the training and they did not need to

place them in the care of someone else. Sometimes, however, parents did not make good choices about how to participate: a few cases were described where parents took part in the training while behind the wheel of a car or at work.

- ✓ **Consideration must be given to what technical or other support can be provided to parents.** Bottlenecks related to participation in e-learning can be identified by communicating with each participant personally. The group leaders also did so in part since training is accompanied by weekly individual calls with parents. Some parents probably need more help with e-learning. Even in the case of e-learning, it would be necessary to find opportunities for additional services in order to support the situation at home. Today, for example, there are e-childcare providers and it is possible to order takeout. These options should be tried. One could also consider whether the capability of some families to participate in the training (who do not own a computer or who have one that offers only limited functionality) can be improved.

SUITABILITY OF E-LEARNING AND PROGRAMME ADJUSTMENTS

- ✓ **Most group leaders found that the various training topics were well addressed.** When e-learning began, the topic of playing and praise had already been covered in contact learning, and most had also covered the topic of rewarding and setting goals for behaviour. For the most part, e-learning started with the establishment of rules, which fit in well in the context of children being at home with their parents. This was followed by a methodology for ignoring and time out, natural and logical consequences, and teaching children how to solve problems. The most difficult subject for e-learning was time out to calm down. This was related to the possibilities for using training methods, since role-plays (which are especially important in case of particular topics) were difficult to do in the e-environment.
- ✓ **Role-plays presented the greatest difficulty when using training methods.** A major challenge was to find a suitable way in which to carry out role-plays on the screen. Some group leaders abandoned role-playing altogether or utilised it to a lesser extent. Most found opportunities for adjustments: simplified scenarios were used, group leaders role played with each other, parents did it as group work, parents of one family (who were together at the computer) did the role play, and so on. It was difficult for some parents to perceive the situation being played out via the screen. When less role-playing was utilised, showing of videos and amount of discussions increased.
- ✓ **Group work and discussions were the most successful.** The transfer of information by group leaders, viewing of videos and discussions proved to be rather successful. However, some technical problems may have occurred when displaying videos on the screen, and some group leaders managed to use less videos than they did in contact training. Group leaders praised the possibilities for conducting group work in the Zoom environment. Discussions with the whole group represented a bigger challenge, since in e-learning they tended to be less intense and not everyone could always talk or ask enough. Also, there were some technical issues like delays, talking over each other, etc. There was no communicating with each other prior to or after the session and during the breaks, which the participants considered to be necessary.
- ✓ **Over the course of e-learning there were some difficulties in completing homework, at the same time there were more opportunities to practice.** In e-learning, some parents found that they had less motivation, discipline or time and energy to do their homework. Discussing the results of homework during an e-session may not be as thorough as in contact learning. On the other

hand, parents had more opportunities to practice skills with their children, since they were at home with their parents.

- ✓ **Due to the spread of the virus and the emergency situation, additional topics for discussion arose during the training.** Group leaders noted that additional topics were added, especially at the beginning of the emergency situation. These touched upon dealing with tension, emotions and fatigue, supporting children in distance learning, coping with work, coping in a situation in which the whole family was at home.
- ✓ **It was more difficult to sense other people and collaborate through the computer.** Some group leaders noted **that it was difficult to observe participants and understand parents' emotions and involvement** through the screen. Cooperation with another group leader also required a new way of getting used to things. Group management within the e-environment required more energy and was more tiring. Several parents also noted that contact learning is both emotionally and substantively of better quality than e-learning.
- ✓ **New confidentiality related issues were added, but the maintaining of mutual trust between group members did not pose a problem.** It turned out that it could be difficult to find a peaceful and private place at home, where other family members would be unable to hear the topics being shared between the participants. New legal issues requiring consideration also arose at the level of programme coordinator. Feedback did not reveal any problems with mutual trust between group members. However, group leaders did mention that achieving mutual trust and openness will present more of a challenge if the group were to engage in e-learning from the beginning. Some groups managed to hold one or more contact meetings after the end of the emergency situation. According to group leaders, there was no difficulty in restarting contact learning and group unity had been preserved.
- ✓ **Parents are very satisfied with the work of group leaders and many found partial e-learning to be suitable.** Slightly more than one half of the parents found that e-learning was suitable for them in every way, one third thought it was suitable for them in part, and more than one tenth stated that it was not suitable at all. In feedback for the entire training (contact and e-learning combined), parents noted that they found the training topics and the methods used to be useful, although some of them were more difficult to acquire or use. Parents gave a very positive assessment to the work of group leaders in terms of their mastery of the training topics and involving parents. The coping of group leaders during the emergency situation was also praised.
- ✓ **Group leaders and representatives of local governments and centres consider the spring 2020 e-learning experience to be good.** Slightly more than three-quarters of group leaders and **representatives from local governments and children's mental health centres** give positive evaluation to the e-learning experience of the parenting programme. The rest of the ratings fell more in the middle of the scale, and no one considered the experience to have been bad. The good experience was facilitated by the fact that the training groups had already held contact meetings and achieved a level of good cooperation and trust. The basic topics of the training, such as play and praise, were covered during contact learning.
- ✓ **The trainings were somewhat less effective than last year's.** In the spring of 2020, 456 parents completed the Incredible Years Preschool Basic training (which used partial e-learning), which is 76% of those who started the training. One in four either quit or did not participate enough. In 2019, the share of those who did not complete the training was less than one-fifth. **The changes measured by the Parenting Sense of Competency Scale and the children's Strengths and Difficulties Questionnaire, in the pre- and post-survey, were smaller than last year.** Even so,

parental satisfaction and self-efficacy increased and children's behavioural difficulties decreased (to a statistically significant extent).

- ✓ Group leaders, local governments and centres are ready to engage in e-learning in a similar situation also in the future. All group leaders who answered the questionnaire and **representatives of local governments and children's mental health centres will definitely** or rather be ready for e-learning in the future, should restrictions be put into place due to the spread of the virus. Under normal circumstances, almost one half of the group leaders and one third of the representatives of the organizations are ready for e-learning. It is suggested that the possibility of virtual participation could be considered in exceptional cases (e.g. if the participant has a child who is ill or one of the parents is living abroad). In general, however, it is believed that a systematic transition to e-learning must be well justified and should not be preferred given the content and format of the training.